

ชุดโครงการวิจัย
ประเมินสถานภาพองค์ความรู้
เรื่อง สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อย
ในประเทศไทย

โดยการสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายงานวิจัยหมายเลข ๑๑
สภาพความเป็นอยู่และปัญหาของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง
อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

โดย
รองศาสตราจารย์ ณรงค์ ใจหาญ

รายงานผลการวิจัยเบื้องต้นนำเสนอในการประชุมทางวิชาการ
ชุดโครงการวิจัยประเมินสถานภาพองค์ความรู้
เรื่อง สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อย
ในประเทศไทย

ณ โรงแรมเอสดี อเวนิว
ระหว่างวันที่ ๓-๔ มิถุนายน ๒๕๔๑

ชุดโครงการวิจัย
ประเมินสถานภาพองค์ความรู้
เรื่อง สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อย
ในประเทศไทย

โดยการสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายงานวิจัยหมายเลข ๑๑
สภาพความเป็นอยู่และปัญหาของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง
อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

โดย
รองศาสตราจารย์ ณรงค์ ใจหาญ

รายงานผลการวิจัยเบื้องต้นนำเสนอในการประชุมทางวิชาการ
ชุดโครงการวิจัยประเมินสถานภาพองค์ความรู้
เรื่อง สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อย
ในประเทศไทย

ณ โรงแรมเอสดี อเวนิว
ระหว่างวันที่ ๓-๔ มิถุนายน ๒๕๔๑

รายงานวิจัยภายใต้

ชุดโครงการวิจัยประเมินสถานภาพองค์ความรู้

เรื่อง สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย
โดยการสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายงานวิจัยหมายเลข ๑ :	สถานภาพของชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย
รายงานวิจัยหมายเลข ๒ :	การศึกษาของชาวเขาในประเทศไทย
รายงานวิจัยหมายเลข ๓ :	พฤติกรรมสุขภาพของชาวไทยบนพื้นที่สูง
รายงานวิจัยหมายเลข ๔ :	ปัญหาสุขภาพอนามัยของชาวเขาและชนกลุ่มน้อย
รายงานวิจัยหมายเลข ๕ :	สภาพการประกอบอาชีพของชาวเขาในประเทศไทย
รายงานวิจัยหมายเลข ๖ :	ปัญหาการประกอบอาชีพของชาวเขาและชนกลุ่มน้อย
ในประเทศไทย
รายงานวิจัยหมายเลข ๗ :	ชาวเขากับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ : ป่าไม้และน้ำ
รายงานวิจัยหมายเลข ๘ :	โสเภณีชาวเขาและชนกลุ่มน้อยกับขบวนการค้าหญิง
ในประเทศไทยและข้ามชาติ
รายงานวิจัยหมายเลข ๙ :	ประสิทธิผลและการประเมินโครงการพัฒนาชาวเขา
และชนกลุ่มน้อย ทั้งภาครัฐและเอกชนในประเทศไทย
รายงานวิจัยหมายเลข ๑๐ :	สิทธิของชนกลุ่มน้อยในกฎหมายระหว่างประเทศ
รายงานวิจัยหมายเลข ๑๑ :	สภาพความเป็นอยู่และปัญหาของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง
อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก
รายงานวิจัยหมายเลข ๑๒ :	บทสังเคราะห์สถานภาพและการดำรงชีวิตของ
ชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย

รายงานผลการวิจัยเบื้องต้นนำเสนอในการประชุมทางวิชาการ หมายเลข ๑๑
สภาพความเป็นอยู่และปัญหาของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง
อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก
โดย
รองศาสตราจารย์ ณรงค์ ใจหาญ

ภายใต้ชุดโครงการวิจัยประเมินสถานภาพองค์ความรู้
เรื่อง สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย
ณ โรงแรมเอสดี อเวนิว กรุงเทพมหานคร
ระหว่างวันที่ ๓-๔ มิถุนายน ๒๕๔๑
โดยการสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

จัดพิมพ์โดย คณะวิจัยโครงการวิจัยชุดประเมินสถานภาพองค์ความรู้
เรื่อง สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย
พิมพ์ครั้งที่ ๒ กันยายน ๒๕๔๑
นางสาวพัชรินทร์ ชลาประศาสน์
บรรณาธิการ

สารบัญ

	หน้า
บทนำ	1
1. สภาพปัญหาโดยทั่วไปและโครงการพัฒนา ชาวเขาของจังหวัดตาก	5
2. ปัญหาด้านสถานภาพของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ในอำเภอท่าสองยาง	13
3. ปัญหาด้านอนามัย การศึกษา และการปกครอง ของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในอำเภอท่าสองยาง	19
4. ความคาดหวังของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงใน อำเภอท่าสองยาง	27
5. บทวิเคราะห์ และบทสรุป	29
บรรณานุกรม	33

สภาพความเป็นอยู่และปัญหาของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง
อำเภอสองยาง จังหวัดตาก

โดย รศ.ณรงค์ ใจหาญ

บทนำ

ชาวเขาในจังหวัดตาก มีอยู่ประมาณ ๔๖๕ กลุ่มบ้าน ๑๗,๗๔๗ หลังคาเรือน และ ๘๖,๘๗๘ คน ประกอบด้วยชาวเขา ๖ เผ่า ได้แก่ เผ่ากะเหรี่ยง แม่ว เย้า มูเซอ ลีซอ และอีก้อ ซึ่งชาวเขาที่มีจำนวนมากที่สุด ได้แก่ เผ่ากะเหรี่ยง ประมาณ ร้อยละ ๖๕.๘ รองลงมา คือ แม่ว ร้อยละ ๒๑.๑ และน้อยที่สุด คือ เย้า ร้อยละ ๐.๔ ส่วนพื้นที่ที่ชาวเขาอาศัยอยู่ ส่วนใหญ่ ร้อยละ ๓๑.๕ อาศัยอยู่ที่อำเภอสองยาง รองลงมา ร้อยละ ๒๔.๒ อาศัยอยู่ที่อำเภอพบพระ ส่วนน้อยที่สุด คือ ร้อยละ ๐.๘ อยู่ที่อำเภอสามเงา

สภาพการดำรงชีวิตของชาวเขาในจังหวัดตากนี้ จะแยกจากคนพื้นราบ กล่าวคือ สภาพความเป็นอยู่ ทัศนคติ ความเชื่อถือ ขนบธรรมเนียม ประเพณี มีความแตกต่างจากคนพื้นราบอย่างชัดเจน สภาพการดำเนินชีวิต มีการประกอบอาชีพเกษตรแบบดั้งเดิม ใช้ที่ดินและแรงงานเป็นหลัก และไม่ค่อยได้ใช้เทคนิคทางการผลิต จึงส่งผลทำให้ผลผลิตต่ำ ชาวเขาส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ที่ยากจน มีปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะการทำลายแหล่งต้นน้ำลำธาร ได้รับการด้อยโอกาสในการบริการสังคมของรัฐ ปัญหาการปลูกพืชเสพติด และการค้ายาเสพติด เป็นต้น

จากการที่ศูนย์นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ให้ความช่วยเหลือประชาชนในด้านกฎหมาย ในอำเภอบพพระ จังหวัดตาก พบว่าการที่ชาวไทยภูเขาไม่ได้รับสัญชาติไทย มีผลต่อการขอรับบริการด้านสังคมจากรัฐ และการประกอบอาชีพด้านแรงงาน และการถือครองที่ดิน ด้วย ซึ่งสภาพปัญหานี้ มีลักษณะคล้ายกับชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง อำเภอสองยางที่ศูนย์นิติศาสตร์ เข้าไปเก็บข้อมูลและนำเสนอการศึกษาในรายงานฉบับนี้ ดังนั้น เพื่อให้การศึกษาสภาพปัญหาของชาวเขาได้รับการนำมาพิจารณาจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อจะนำมาซึ่งการแก้ไขปัญหาคือเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ ศูนย์นิติศาสตร์ จึงได้มอบหมายให้คณะผู้วิจัยเข้าทำการศึกษาสภาพปัญหา และความเป็นอยู่ของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ในอำเภอสองยาง จังหวัดตาก โดยศึกษาเน้นในเรื่องปัญหาการได้รับสัญชาติไทย และผลกระทบต่อการไม่ได้รับสัญชาติไทยต่อสภาพสังคมและเศรษฐกิจของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในอำเภอนี้ ทั้งนี้เพื่อนำผลการศึกษามาเป็นแนวทางในการแก้ไข หรือเปรียบเทียบกับปัญหาของชาวเขาเผ่าอื่น ๆ ในพื้นที่จังหวัดอื่น ๆ อันจะนำไปสู่ความเข้าใจที่ถ่องแท้ของปัญหาชาวเขาอันเกิดจากการไม่ได้รับสัญชาติไทย ซึ่งอาจมีผลต่อการกำหนดนโยบายและการบังคับใช้กฎหมายของรัฐบาลไทย ต่อชาวไทยภูเขาต่อไป

การดำเนินการตามโครงการศึกษานี้ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานหลายหน่วย กล่าวคือ ได้รับการสนับสนุนทุนในการจัดการจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) อาจารย์คณะนิติศาสตร์ เจ้าหน้าที่ และนักศึกษาที่ทำงานจากสำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ศูนย์นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เช่น รองศาสตราจารย์ ดร. พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา-สายสุนทร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิศวาท สุคนธ์พันธุ์ อาจารย์จันทจิรา เอี่ยมมยุรา คุณชาติชาย เชษฐสุมน คุณพิพัฒน์ นรจักริยางกุล คุณเอกชัย ม่วงศิริ เป็นต้น รวมทั้ง ผู้วิจัยของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล อาทิเช่น รองศาสตราจารย์ ดร.กฤตยา อาชวนิชกุล และคุณพรสุข เกิดสว่าง เป็นต้น นอกจากนี้ ยังได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือหรือสงเคราะห์ชาวเขาในอำเภอสองยาง และอำเภอแม่สอด และที่สำนักงานจังหวัดตาก ในการให้ข้อมูลด้านเอกสารและการให้สัมภาษณ์ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง จนทำให้ได้ข้อมูลเพื่อนำเสนอในรายงานฉบับนี้ และที่สำคัญที่สุดและขาดเสียไม่ได้ คือชาวบ้านเผ่ากะเหรี่ยงจากหมู่บ้านต่าง ๆ ในอำเภอสองยาง ที่เข้าร่วมในการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสะท้อนให้เห็นสภาพปัญหาในหมู่บ้านของตน ให้แก่คณะผู้วิจัยซึ่งผู้เขียนขอถือโอกาสขอบพระคุณบุคคลและสถาบันที่เกี่ยวข้องทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

นอกจากนี้ ในการสัมมนาเพื่อนำเสนอรายงานในชุดโครงการวิจัย ประเมินสถานภาพองค์ความรู้ เรื่อง “สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย” ซึ่งผู้เขียนได้นำเสนอรายงานฉบับนี้ เพื่อรับฟังความคิดเห็น จากผู้วิจารณ์ และผู้ร่วมการสัมมนา ผู้เขียนได้รับข้อคิดเห็นและข้อมูลเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับรายงานฉบับนี้ เป็นอย่างยิ่งจากผู้วิจารณ์ทั้งสองท่าน คือ คุณสมภพ ลาขโรจน์ แห่งสถาบันวิจัยชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ และคุณวรรณ จารุสมบุรณ์ แห่งสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล รวมถึงข้อคิดเห็นจากผู้ร่วมสัมมนาท่านอื่นด้วย ซึ่งผู้เขียนได้นำมาปรับปรุงในรายงานฉบับสมบูรณ์ และขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ข้อคิดเห็น ณ ที่นี้ด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อทราบปัญหาการไม่ได้รับสัญชาติของชาวกะเหรี่ยง ในอำเภอสองยาง
๒. เพื่อทราบผลกระทบทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการศึกษา ต่อการไม่ได้รับสัญชาติ
๓. เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไข และปรับปรุงปัญหาดังกล่าว
๔. เพื่อเป็นกรณีศึกษาสำหรับการศึกษาเปรียบเทียบสภาพปัญหาของชาวเขาเผ่าอื่น ๆ ในต่างพื้นที่

วิธีการศึกษา

๑. ศึกษาข้อมูลเอกสารซึ่งเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ข้อมูลของจังหวัดตาก อำเภอท่าสองยาง ในด้านบริการแก่ชาวเขา มาพิจารณาประกอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลในการขอลงสัญชาติ และการเข้าถึงบริการของรัฐ

๒. ศึกษาข้อมูลที่ได้มาจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ดังนี้

๒.๑. สัมภาษณ์ ตัวแทนชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง อำเภอท่าสองยาง จำนวน ๗ หมู่บ้าน คือ ขะแนจือทะ จัวคี ทีจือหล่อดี ป้อยาลู่ ตะไ้ะบี ห้วยปู้แกง ระโคะโกร โดยมาหมู่บ้านละ ๗ คน ซึ่งการคัดเลือกตัวแทนใช้แนวทางพิจารณาว่าเป็นผู้นำชาวบ้าน หรือเป็นชาวบ้านที่สนใจปัญหา มีความคิดก้าวหน้า และพบปัญหาด้วยตนเอง โดยเฉพาะปัญหาการไม่ได้รับการลงสัญชาติไทย และมีล่ามชาวกะเหรี่ยงเป็นผู้ร่วมในการสัมภาษณ์ด้วย โดยเป็นการสัมภาษณ์รายบุคคล ในเย็นวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๓๕ เวลา ๑๖.๐๐-๑๘.๐๐ น. และมีการประชุมกลุ่มย่อย โดยแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านกระจายไปตามกลุ่ม ซึ่งในแต่ละกลุ่มมีนักวิจัยร่วมอยู่ และมีล่ามอยู่ด้วย การประชุมดำเนินการในวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๓๕ ณ ห้องประชุมโรงเรียนท่าสองยางวิทยาคม เวลา ๘.๐๐-๑๓.๐๐ น.

๒.๒. สัมภาษณ์ ผู้แทนหน่วยงานของอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ที่ทำงานในระดับปฏิบัติการในด้านการให้ความช่วยเหลือแก่ชาวเขาในจังหวัดตาก โดยประชุม ณ ห้องประชุมเย็นศิริระ อำเภอแม่สอด ในวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๓๕ เวลา ๑๓.๐๐-๑๖.๐๐ น.

๒.๓. สัมภาษณ์ ผู้บังคับการหน่วยฉุกเฉิน กองร้อยที่ ๔ กองทัพภาคที่ ๓ ในวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๓๕ เวลา ๑๖.๐๐-๑๘.๐๐ น. และผู้ช่วยผู้อำนวยการศูนย์สงเคราะห์ชาวเขา คอยมุเซอ ในวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๓๕ เวลา ๑๐.๐๐-๑๒.๐๐ น. ณ ที่ทำการของทั้งสองท่าน

๒.๔. สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชาวเขา รวมทั้งรองผู้ว่าราชการจังหวัดตาก และบาทหลวงที่ทำงานด้านชาวเขาที่จังหวัดตาก ในวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๓๕ ณ ห้องประชุมศาลากลางจังหวัดตาก เวลา ๙.๐๐-๑๕.๐๐ น.

ข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ นำมาประมวลเพื่อการวิเคราะห์ในรายงานฉบับนี้

ข้อจำกัดในการเก็บข้อมูลภาคสนาม

๑. ผู้วิจัยได้เชิญชาวบ้านมาหมู่บ้านละ ๓๐ คน และเชิญมา ๕ หมู่บ้าน แต่เนื่องจากการสัมมนาในช่วงเวลาดังกล่าว ชาวบ้านมีภาระกิจพอดี แต่บางกลุ่มไม่รู้ข่าวการสัมมนาเนื่องจากอยู่ไกลจากทางที่รถจะเข้าไปถึง และมีการเลื่อนวันสัมมนา การส่งข่าวจึงต้องการอาศัยการประสานงานของครูมนตรี กิจวิโรจน์กุล ซึ่งเป็นครูที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน และต้องใช้การเดินเท้าไปส่งข่าว ดังนั้น บางหมู่บ้านจึงไม่รู้ข้อมูลและขาดไป สองหมู่บ้าน คือ เลอเปีปลาดี และแม่ค้อดี

ซึ่งทราบว่ามีปัญหาการไม่ได้รับสัญชาติมาก และเป็นพื้นที่ที่ต้องเดินเท้าเข้าไป ส่วนจำนวนชาวบ้านที่ลงมา มีเพียงหมู่บ้านละ ๑ คน จึงได้ข้อมูลที่น้อยกว่าที่ผู้วิจัยตั้งเป้าหมายไว้

๒. ชาวเขาในแต่ละหมู่บ้าน มิได้รับทราบความสำคัญของการสัมมนาครั้งนี้ จึงไม่ได้สนใจว่าหากไม่ลงมาร่วมสัมมนาแล้ว จะเป็นอย่างไร บางคนจึงไปทำไร่ตามเวลาของตน และคิดว่าวันหลังอาจลงมาอีกก็ได้

แต่บางรายอาจไม่สามารถลงมาได้ เพราะความจำเป็น เช่น มีคนเสียชีวิต ก็จะไม่ออกจากหมู่บ้าน หรือเพราะผู้ใหญ่บ้านไม่สนับสนุนให้ลงมา

๓. ในการเก็บข้อมูลส่วนบุคคลแต่ละคน สำหรับชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง มีปัญหาการสื่อสาร เพราะล้าสมัยอาจสื่อความหมายให้ตรงกับภาษาไทย และภาษาปกากญอ ได้ถูกต้องทั้งหมด จึงทำให้มีปัญหาการสื่อความเข้าใจเมื่อได้ข้อมูลจากชาวเขาแล้ว ข้อมูลบางตอนมีความขัดแย้งกัน

๔. ข้อมูลของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่อำเภอท่าสองยาง นั้น คณะผู้วิจัยไม่ได้มีโอกาสเข้าไปเก็บข้อมูลโดยตรงที่อำเภอ เนื่องจากข้อจำกัดในด้านเวลา และความพร้อมของเจ้าหน้าที่ ดังนั้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับทางอำเภอท่าสองยาง ในด้านเจ้าหน้าที่จึงไม่ปรากฏเป็นข้อเปรียบเทียบข้อมูลของชาวเขาที่มาร่วมในการสัมมนา แต่ก็มีข้อมูลจากศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนและจากทางจังหวัดเป็นแนวทางในการวิเคราะห์

ขอบเขตในการศึกษา

ศึกษาสภาพปัญหาของการขอลงสัญชาติของชาวกะเหรี่ยงในอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก และผลกระทบของการดำเนินชีวิตในการไม่ได้รับสัญชาติ และการเข้าถึงบริการจากรัฐ ทางด้านสังคม และการปกครอง ของชาวกะเหรี่ยงในอำเภอดังกล่าว รวมถึงโครงการพัฒนาขององค์การเอกชนที่สำคัญบางโครงการที่เคยเข้าไปพัฒนาพื้นที่ในเขตอำเภอดังกล่าว

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทราบถึงสภาพปัญหาการขอสัญชาติของชาวกะเหรี่ยงในอำเภอท่าสองยาง
๒. ทราบถึงผลกระทบของการไม่ได้สัญชาติไทยหรือได้สัญชาติไทยต่อการประกอบอาชีพของชาวกะเหรี่ยง
๓. ศึกษาสภาพปัญหาของการได้รับบริการจากรัฐในด้าน สังคม อนามัย และการศึกษา
๔. ได้ข้อสรุปในการนำเสนอแนวทางการแก้ไขและเป็นข้อเปรียบเทียบปัญหาของชนเผ่าอื่น

เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย ในรายงานนี้ จึงขอแยกประเด็นในการพิจารณาออกเป็น ๕ หัวข้อ ดังนี้

๑. สภาพปัญหาโดยทั่วไปและโครงการพัฒนาชาวเขาในจังหวัดตาก
๒. ปัญหาด้านสถานภาพของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในอำเภอท่าสองยาง
๓. ปัญหาด้านการอนามัย การศึกษา และการปกครองของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในอำเภอท่าสองยาง
๔. ความคาดหวังของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในอำเภอท่าสองยาง
๕. บทวิเคราะห์ และสรุป

๑. สภาพปัญหาโดยทั่วไปและโครงการพัฒนาชาวเขา ของจังหวัดตาก

ก่อนที่จะนำเสนอภาพเฉพาะของสภาพความเป็นอยู่และปัญหาของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในอำเภอท่าสองยาง ผู้วิจัยขอนำเสนอภาพรวมของสภาพปัญหาของชาวเขาในจังหวัดตาก และโครงการพัฒนาชาวเขาในจังหวัดตาก เพื่อให้เห็นภาพปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาของทางราชการต่อปัญหาชาวเขาในจังหวัดตากก่อน และนำเสนอผลของโครงการพัฒนาที่สูงคอยแปเปื้อ ซึ่งเป็โครงการที่ดำเนินการในพื้นที่อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก และเขตอำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ อีกทั้งโครงการดังกล่าวได้ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว (พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๕) และมีการประเมินผลโดยสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ ร่วมกับสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย^๑ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า ผลของรายงานฉบับนี้ มีความน่าเชื่อถือและเป็นประโยชน์ในเชิงเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ผู้เขียนและคณะวิจัยได้เก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อจะนำเสนอถึงปัญหาเฉพาะในอำเภอท่าสองยางต่อไป

^๑สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ, รายงานการวิจัยเพื่อประเมินผลงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดตามโครงการพัฒนาที่สูง รายงานวิจัยฉบับที่ ๑๓๔ ด้วยการสนับสนุนของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานประมาณ สำนักนายกรัฐมนตรี ประจำปีงบประมาณ ๒๕๓๗ , แก้ไขเพิ่มเติม มกราคม ๒๕๔๐

๑.๑. สภาพปัญหาของชาวเขา ตามรายงานของจังหวัดตาก^๒ พอแยกออกได้เป็น ๔ ด้าน ดังนี้

๑.๑.๑. ด้านการเมืองการปกครอง

๑) การตั้งถิ่นถาวร หมู่บ้านชาวเขาในจังหวัดตาก ส่วนใหญ่ ร้อยละ ๖๘.๔ หรือ ๓๑๘ หมู่บ้าน ยังไม่ได้รับการจัดตั้งให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ และถ้าพิจารณาถึงพื้นที่ตั้งของหมู่บ้าน พบว่าส่วนใหญ่ ตั้งอยู่ในเขตอนุรักษ์ กล่าวคือ ร้อยละ ๗๔.๖ หรือ ๓๔๗ หมู่บ้าน อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ร้อยละ ๑๓.๘ หรือ ๖๔ หมู่บ้าน อยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และร้อยละ ๒.๔ หรือ ๑๑ หมู่บ้านอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ ดังนั้น ชาวเขาในเขตพื้นที่ดังกล่าว จึงประสบปัญหาในการจัดที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัยที่จะมีสิทธิอยู่อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

นอกจากนี้ การที่ไม่ได้จัดตั้งหมู่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ ทำให้ไม่สามารถที่จะจัดเข้าสู่ระบบการพัฒนาชนบทแห่งชาติ ซึ่งการแก้ปัญหานี้ จึงต้องพิจารณาปัจจัยสำคัญต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหลายประการ เช่น ความเหมาะสมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดที่ดิน และการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินของบุคคลในที่สูง ซึ่งมีผลเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้ ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ แหล่งต้นน้ำลำธาร และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ตลอดจนมติคณะรัฐมนตรีในการควบคุมการใช้ที่ดินในเขตลุ่มน้ำต่าง ๆ ทำให้มีผลกระทบต่อการพัฒนาชาวไทยภูเขาที่เข้าไปดำเนินการในแต่ละพื้นที่ อันมีผลกระทบต่อสภาพการดำรงชีวิตและจิตใจของชาวไทยภูเขาอีกด้วย ทั้งนี้ เพราะ แนวทางในการดำเนินการเพื่อการใช้ประโยชน์ในที่ดินของบุคคลในที่สูงนั้น มีความขัดแย้งกับวิธีการประกอบอาชีพในด้านเกษตรกรรมของชาวเขาดั้งเดิม ดังนั้นจึงเป็นปัญหาหนึ่งที่จะต้องพิจารณาเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงต่อไป

๒) การทะเบียนราษฎร การจัดทำทะเบียนบ้าน และการพิจารณาลงสัญชาติไทยให้แก่ชาวเขายังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างทั่วถึง โดยพบว่า ชาวเขาที่ได้รับการพิจารณา ลงสัญชาติไทย แล้ว จำนวน ๓๖,๕๗๐ คน หรือร้อยละ ๓๗.๗ มีทะเบียนบ้าน (ทร. ๑๔) จำนวน ๓๗,๘๔๗ คน หรือร้อยละ ๓๘.๐ ซึ่งมีผลกระทบต่อการได้รับบริการในด้านการพัฒนาสังคมจากรัฐสำหรับบุคคลที่ไม่ได้รับสัญชาติ และไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎร

๓) การอพยพโยกย้าย เนื่องจากจังหวัดตาก มีเขตแดนติดต่อกับพม่า และเป็นจังหวัดที่ชาวเขามารวมตัวอยู่ในเขตนี้ โดยเฉพาะในเขตอำเภอท่าสองยางและพบพระ ดังนั้น

^๒สำนักงานจังหวัดตาก แผนแม่บทเพื่อพัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อม และการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง จังหวัดตาก พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๔๔ , เอกสารโรเนียว, ๒๕๓๕, หน้า ๓-๗

จึงมีปัญหการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อทำกิน ของชาวเขานอกประเทศ และในเขตจังหวัดอื่น ดังนั้น การควบคุมด้านทะเบียน และการพิสูจน์ว่าชาวเขาคือ อาศัยอยู่ในประเทศไทยหรือเกิดในประเทศไทย หรือไม่จึงมีความยากและส่งผลต่อปัญหการพิสูจน์ความเป็นคนไทยโดยการเกิด ในกระบวนการพิสูจน์เพื่อการออกสัญชาติไทยให้

๔) การสร้างจิตสำนึกในการเป็นคนไทยและการบังคับใช้กฎหมาย ในทัศนะของข้าราชการฝ่ายปกครอง เห็นว่า การที่ชาวไทยภูเขาที่มีสภาพสังคม วัฒนธรรม และชาติพันธุ์ที่แตกต่างจากชาวไทยพื้นราบ ประกอบกับ การดำเนินการของรัฐในด้านการให้บริการด้านต่าง ๆ ไม่อาจเข้าไปกระทำได้อย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง และการที่ไม่อาจจัดระบบการปกครองอย่างถูกต้องและเหมาะสม จึงก่อให้เกิดปัญหาที่ทำให้ชาวไทยภูเขาขาดจิตสำนึกในความเป็นคนไทย และไม่อาจบังคับใช้กฎหมายอย่างเหมาะสม แม้กระทั่งในพื้นที่ที่หน่วยงานของรัฐที่เข้าไปถึงแล้วก็ตาม

การจัดทำแผนแม่บทในด้านการเมืองการปกครองของจังหวัดตากนี้ มีพื้นฐานในการจัดทำแผนซึ่งสอดคล้องกับมติคณะรัฐมนตรี ในปีพ.ศ. ๒๕๓๒ ซึ่งวางแนวทางในการจัดทำแผนด้านนี้ไว้ ๓ ประการ^๑ ดังนี้

๑) ให้กลุ่มคนบนพื้นที่สูงมีที่อยู่อาศัย และที่ดินทำกินถาวรถูกต้องตามกฎหมาย ไม่อพยพเคลื่อนย้ายอีกต่อไป พ้นจากการคุกคามของกลุ่มอิทธิพลต่าง ๆ และได้รับการจัดระเบียบการปกครองชุมชนเข้าสู่ระบบที่ถูกต้องตามกฎหมายต่อไป

๒) ให้ชาวเขาอยู่ร่วมกับสังคมไทย โดยไม่สร้างปัญหาและก่อภาระทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม มีความสำนึกในความเป็นไทย ตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ของตนตามกฎหมาย ปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบของทางราชการ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและทำประโยชน์แก่สังคมตามความเหมาะสม

๓) ให้มีการสกัดกั้นและผลักดันชาวเขาที่อพยพเข้ามาใหม่จากนอกประเทศ โดยเด็ดขาด

๑.๑.๒. ด้านเศรษฐกิจและสังคม

๑) ความยากจน เนื่องจากชาวเขาในจังหวัดตากส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพหลักด้านการเกษตร แต่เนื่องจากสภาวะข้อจำกัดในด้านพื้นที่ ซึ่งมีที่ดินทำกินค่อนข้างลาดชัน และขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ตลอดจนขาดความรู้ในด้านการนำเทคนิคใหม่ ๆ มาใช้ในการเกษตร ทำให้ผลผลิตในการเกษตรต่ำ อันส่งผลให้เกิดปัญหาความยากจน ซึ่งจากการสำรวจพบว่า รายได้ของชาวเขาในจังหวัดตาก เฉลี่ยแล้วครอบครัวละ ประมาณ ๖,๑๕๐ บาทต่อปี

^๑ กองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย, มติ ค.ร.ม. ๒๕๑๕, ๒๕๒๕, ๒๕๓๒ เกี่ยวกับการดำเนินงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา, เอกสารโรเนียว, หน้า ๓๖

การพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของชาวเขาในจังหวัดตากนี้ มุ่งเน้นที่การยกระดับรายได้ของชาวเขาด้วยการพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร การพัฒนาวิธีการผลิตทางการเกษตร

๒) การศึกษา ปัญหาทางการศึกษาที่รัฐให้บริการแก่ชาวเขามี อยู่ ๒ ประการ ประการแรก สถานบริการการศึกษาในชุมชนชาวเขาไม่เอื้ออำนวยต่อการให้บริการการศึกษา ซึ่งนอกจากจะมีปัญหาว่าในบางท้องที่ไม่มีสถานศึกษาในชุมชนแล้ว แม้ในท้องที่มีสถานศึกษา ซึ่งมีจำนวน ๑๓๖ หมู่บ้านหรือร้อยละ ๒๘.๓ ไม่สามารถเอื้ออำนวยต่อการให้บริการของรัฐ ประการต่อมา คือ ผลสัมฤทธิ์และความพร้อมทางการเรียนของเด็กนักเรียนชาวเขา มีอัตราค่อนข้างต่ำ จากสถิติของราชการพบว่า เด็กในวัยเรียน ได้รับการศึกษาภาคบังคับ ร้อยละ ๓๘.๑ ผู้ที่มีอายุระหว่าง ๑๔-๕๐ ปี มีความสามารถในการอ่าน และเขียน หนังสือไทย ร้อยละ ๑๗.๓ ส่วนความสามารถ พูด และฟัง ภาษาไทยของผู้ที่มีอายุตั้งแต่ ๕ ปีขึ้นไป มีร้อยละ ๓๓.๕

สำหรับมติคณะรัฐมนตรีในพ.ศ. ๒๕๓๒ ในด้านการศึกษาของชาวนั้น มุ่งให้การบริการการศึกษาพื้นฐาน ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน เพื่อให้เป็นพื้นฐานในการสื่อสาร การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นเป้าหมายที่จะให้ชาวเขาได้มีพื้นฐานความรู้เช่นเดียวกับคนไทย และสามารถรับรู้หรือสื่อสารกับคนไทยพื้นราบได้ในการดำเนินการที่เกี่ยวกับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ

๓) การสาธารณสุข ชาวเขาส่วนใหญ่มีสภาพทางด้านการสาธารณสุข และสุขภาพอนามัย โดยทั่วไปอยู่ในเกณฑ์ต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับประชากรบนพื้นราบ ตามสถิติของทางราชการพบว่า เด็กแรกเกิดจะมีน้ำหนักตามเกณฑ์มาตรฐานเพียงร้อยละ ๓๐.๗ เด็กอายุ ๐-๕ ปี ประสบภาวะขาดสารอาหาร ร้อยละ ๒๗.๓ และชาวเขาประสบกับการขาดสารไอโอดีน ร้อยละ ๒๓.๘ นอกจากนี้ยังมีภาวะแพร่ระบาดของเอดส์เข้าสู่ชุมชนชาวเขาแล้ว

๔) การสวัสดิการสังคมบนพื้นที่สูง เนื่องจากความล้มเหลวของภาคเกษตรกรรม ทำให้ชาวเขาอพยพแรงงานมาสู่เมือง เพื่อแสวงหารายได้ให้แก่ครอบครัวเพิ่มขึ้น โดยพบว่าการอพยพแรงงาน ถึงร้อยละ ๑๑.๕ ของประชากรในวัยแรงงาน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมาอีกมากมาย เช่น การใช้แรงงานเด็กและสตรี เด็กและคนชราถูกทอดทิ้ง ปัญหาการหย่าร้างเป็นต้น และในจำนวนแรงงานที่อพยพเข้ามาในเมืองนี้ เป็นสตรีร้อยละ ๔๒.๕ ซึ่งบางส่วนถูกผลักดันเข้าสู่กระบวนการค้าประเวณี ซึ่งมีความจำเป็นที่รัฐจะต้องเข้าไปจัดระบบสวัสดิการของสังคมในพื้นที่สูงอย่างทั่วถึงและให้สอดคล้องกับความต้องการของประชากรเป้าหมายของแต่ละกลุ่ม

๑.๑.๓. ปัญหาด้านยาเสพติด

ชาวเขาในจังหวัดตาก ยังมีการลักลอบปลูกฝิ่นในพื้นที่ห่างไกล จำนวนที่สำรวจได้ ๑๐๖ ไร่ และมีชาวเขาที่ยังคิดฝิ่น อยู่จำนวน ๒,๑๕๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๔ ของชาวเขาทั้งหมด และในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะคิดเฮโรอีนและยาบ้า สารระเหย เพิ่มมากขึ้น อันมีผลทำให้ชาวเขาส่วนหนึ่งกลายเป็นประชากรที่ด้อยคุณภาพไป

เป้าหมายในการป้องกันปัญหายาเสพติดของชาวเขานี้ มีทั้งแผนการลดอัตราการปลูกพืชเสพติด และการลดจำนวนหรือพื้นที่ผู้ติดยาเสพติด ทั้งนี้ นอกจากจะใช้การส่งเสริมการปลูกพืชอื่นแทนฝิ่นแล้ว ยังมีการประชาสัมพันธ์ให้เข้าใจถึงพิษภัยของพืชเสพติดและจงใจให้เลิกปลูกหรือเสพยาเสพติด

สำหรับแนวทางการป้องกันและปราบปรามการค้ายาเสพติดนั้น มุ่งเน้นการปราบปรามอย่างเข้มงวดในพื้นที่ชุมชนชาวเขาที่ได้รับการพัฒนาและจัดตั้งหมู่บ้านตามกฎหมายแล้ว^๑

๑.๑.๔. ปัญหาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เนื่องจากชาวเขาใช้การเกษตรกรรมโดยใช้พื้นที่เพาะปลูกเป็นพื้นที่กว้าง ดังนั้น จึงมีผลต่อการทำลายป่าและแหล่งต้นน้ำลำธารด้วย ซึ่งจากสถิติทางราชการพบว่า ที่การบุกรุกและทำลายแหล่งต้นน้ำลำธารถึง ๕๙๒,๗๒๔ ไร่หรือเฉลี่ยครัวเรือนละ ๓๓.๔ ไร่ ซึ่งนอกจากการสูญเสียพื้นที่ป่าเพื่อการทำไร่แล้ว ยังทำให้เกิดการพังทลายของหน้าดิน ทำให้เกิดขาดความอุดมสมบูรณ์ของหน้าดิน ซึ่งทางราชการจึงมีมาตรการในการควบคุมการกระทำของชาวเขามีให้มีการทำลายเกิดขึ้น

๑.๒. โครงการพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูงในจังหวัดตาก ของทางราชการ ได้ครอบคลุมปัญหาทั้ง ๔ ด้าน ตามแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อม และการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙ ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี ในวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ ซึ่งจังหวัดตากเป็นหนึ่งในจำนวนยี่สิบจังหวัดในแผนดังกล่าว^๒ ดังนี้

๑.๒.๑. ด้านการเมืองการปกครอง

กำหนดให้กลุ่มประชากรเป้าหมายมีการตั้งถิ่นฐานถาวร ในพื้นที่ที่เหมาะสมที่ทางราชการกำหนด และไม่อพยพเคลื่อนย้ายโดยไม่มีเหตุอันสมควรต่อไป

ซึ่งในระหว่างปี ๒๕๓๕ - ๒๕๔๔ ทางจังหวัดตากได้กำหนดเป้าหมายที่จะปฏิบัติตามแผนแม่บทในเรื่องนี้ไว้ คือ

^๑เพ็งอ้าง

^๒สำนักงานจังหวัดตาก , อ้างแล้ว เจริญรอดที่ ๒, หน้า ๘-๑๓

๑) ให้ประชากรกลุ่มเป้าหมายรู้และเข้าใจสิทธิหน้าที่ตามกฎหมายและเข้ามา
มีส่วนร่วมในการพัฒนาและปกครองชุมชนของตนเองมากขึ้น

๒) เสริมสร้างความสงบสุขและความมั่นคงในชุมชน โดยให้มีการจัด
ระเบียบและกำหนดมาตรการดำเนินการให้มีการอพยพเข้ามาใหม่ และการหลบหนีเข้าเมือง

๓) ประชากรชาวเขามี ทร. ๑๔ เพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๔๑.๖ เป็นร้อยละ ๗๐ ของ
จำนวนชาวเขาทั้งหมด และได้รับการพิจารณาลงสัญชาติเพิ่มจากร้อยละ ๔๐.๒ เป็นร้อยละ ๗๐

๔) ประชากรชาวเขาที่มีคุณสมบัติในการที่จะได้รับบัตรประจำตัวประชาชน
จะได้รับการจัดทำบัตรประชาชนจนครบจำนวน

๕) กลุ่มบ้านชาวเขาที่ได้รับการจัดตั้งในเขตหวงห้ามของทางราชการร้อยละ
๘๘.๑ จะได้รับการพิจารณาให้มีการจัดตั้งถิ่นถาวรในพื้นที่ที่เหมาะสมและถูกต้องตามกฎหมาย
โดยกลุ่มชาวเขาจะตั้งอยู่ในเขตหวงห้ามของทางราชการเหลือเพียงร้อยละ ๑๕ ของชาวเขาทั้งหมด

๖) เพิ่มกลุ่มชาวเขาที่ได้รับเอกสารสิทธิในพื้นที่ จากร้อยละ ๑๕.๖ เป็นร้อย
ละ ๒๐

๑.๒.๒. ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

๑) ยกระดับรายได้ของประชากรชาวเขาให้มีรายได้เพียงพอแก่ความจำเป็น
ในการดำรงชีวิต พร้อมทั้งได้รับบริการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่จำเป็น และเหมาะสมกับพื้นที่

๒) จัดและกระจายบริการสังคมพื้นฐาน ทั้งทางด้านการศึกษา การสาธารณสุข
สุขและสวัสดิการสังคมที่เหมาะสม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับประชากรชาวเขากลุ่มเป้าหมาย

๓) ชักจูงให้นำนาวและส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กรประชาชนและชุมชนใน
พื้นที่เข้ามามีบทบาทและส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนามากขึ้น

ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายในการจัดการตามแผนในระหว่างปี ๒๕๓๕-๒๕๔๔ ดังนี้

๔) ด้านการศึกษา

๔.๑) เด็กชาวเขาที่อยู่ในวัยเรียนได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้นจากร้อยละ
๓๘.๑ เป็นร้อยละ ๖๕ ของจำนวนเด็กชาวเขาในวัยเรียน

๔.๒) ชาวเขาอายุระหว่าง ๑๔-๕๐ ปี ขึ้นไป สามารถเขียนภาษาไทยได้
เพิ่มขึ้น จากร้อยละ ๑๗.๓ เป็นร้อยละ ๔๐

๔.๓) ชาวเขาที่อายุมากกว่า ๕ ปีขึ้นไป สามารถพูดภาษาไทยได้เพิ่มขึ้น
จากร้อยละ ๓๓.๕ เป็นร้อยละ ๗๐

๔.๔) การให้บริการด้านการศึกษา กลุ่มในชาวเขาจะมีสถานศึกษาให้
บริการในกลุ่มบ้านเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๒๘.๓ เป็นร้อยละ ๕๖

๕) ด้านการสาธารณสุข

๕.๑) ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ของชาวเขา จะได้รับการแก้ปัญหาโดยลดอัตราการเจ็บป่วยจากร้อยละ ๕๖.๗ เป็นร้อยละ ๔๐ และ เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักแรกมากกว่า ๓,๐๐๐กรัม เพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๓๐.๗ เป็นร้อยละ ๕๐ ของการคลอด

๕.๒) ปัญหาด้านโภชนาการ จะได้รับการแก้ไข โดยการลดอัตราการขาดสารอาหารในเด็กแรกเกิดถึง ๕ ปี จากร้อยละ ๒๗.๓ เป็น การขาดสารอาหารในระดับหนึ่งไม่เกินร้อยละ ๒๓ ในระดับสอง ไม่เกินร้อยละ ๓ และ ไม่มีการขาดสารอาหารในระดับสามเลย

ส่วนการลดการขาดสารไอโอดีน ในเด็กอายุ ๖-๑๔ ปี ซึ่งศึกษาอยู่ในโรงเรียนระดับประถมศึกษา จากร้อยละ ๒๓.๘ เหลือไม่เกินร้อยละ ๑๐

๕.๓) การคุมกำเนิด คู่สมรสของชาวเขาจะมีการคุมกำเนิดเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๒๖.๕ เป็นร้อยละ ๓๕

๕.๔) ครวเรือนที่มีส้วมใช้ เพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๒๕.๔ เป็น ๑๐๐

๕.๕) ครวเรือนมีน้ำอุปโภคและบริโภค เพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๕๓.๓ เป็น ๑๐๐

๕.๖) การให้บริการด้านสาธารณสุข เนื่องจากได้มีการจัดการให้บริการด้านสาธารณสุขในหมู่บ้านชาวเขาเพียง ๖๔ หมู่บ้าน หรือร้อยละ ๑๓.๓ ดังนี้ จึงมีแผนที่จะยกสถานะของสำนักงานสาธารณสุขชุมชน (สสช.) เป็นสถานีอนามัย ๑๐ กลุ่มบ้าน และขยายบริการในรูปศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศส. มช.) ในกลุ่มชาวเขาทุกกลุ่มบ้าน

๕.๗) การส่งเสริมภูมิคุ้มกันโรค เด็กอายุ ๐-๑๔ ปี ได้รับวัคซีนตามที่กำหนด เพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ ๘๐

๕.๘) การป้องกันโรคเอดส์ ชาวเขาอายุ ตั้งแต่ ๑๔ ปีขึ้นไป มีความรู้ในเรื่องเอดส์และการป้องกัน คิดเป็นร้อยละ ๖๐

๕.๙) ความยากจนได้รับการยกระดับรายได้ จากการส่งเสริมการประกอบอาชีพ ในด้านต่าง ๆ เพิ่มจากครอบครัวยุติ ๖,๑๕๖.๘ บาทต่อปี เป็น ๑๒,๐๐๐ บาทต่อปี

๕.๑๐) โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ โดยเพิ่มเส้นทางคมนาคมเข้าออกในหมู่บ้านชาวเขา จากร้อยละ ๒๘.๕ เป็น ร้อยละ ๔๐ ของกลุ่มในชาวเขาทั้งหมด มีไฟฟ้าเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๕.๒ เป็น ร้อยละ ๑๕ มีบ่อน้ำ จากร้อยละ ๒๔.๘ เป็น ร้อยละ ๓๕ และประปาหมู่บ้าน จากร้อยละ ๒๖.๕ เป็นร้อยละ ๔๐ ของกลุ่มบ้านชาวเขาทั้งหมด

๑.๒.๓. **ปัญหาด้านพืชเสพติด** ปัจจุบันชาวเขายังมีการปลูกฝิ่นอยู่อีกจำนวน ๖ อำเภอ ๑๐๖ ไร่ และมีผู้คิดฝิ่น จำนวน ๒,๑๕๘ คน จะได้รับการบำบัดรักษา และฟื้นฟูสภาพร่างกาย และจิตใจ จนลดจำนวนผู้เสพติดได้จากร้อยละ ๒.๔ เป็น ร้อยละ ๑

๑.๒.๔. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑) ให้มีการศึกษาการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงจังหวัดตาก เพื่อวางแผนการใช้ที่ดินบนพื้นที่สูง เพื่อรักษาความสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒) พัฒนาและฟื้นฟูสภาพป่าที่ถูกทำลายโดยการปลูกป่าชุมชนทดแทน และนำระบบการอนุรักษ์ดินและน้ำเข้าดำเนินการในพื้นที่ชุมชนชาวเขา

๓) ให้มีการวางแผนการสำรวจและหาพื้นที่รองรับ ในกรณีที่มีการอพยพประชากรกลุ่มเป้าหมาย เพื่อดำเนินการจัดระเบียบชุมชนใหม่ให้กลุ่มบ้านชาวเขาที่มีศักยภาพในการพัฒนา ให้เป็นกลุ่มบ้านที่ถูกต้องตามกฎหมายในที่สุด

ซึ่งแผนการดำเนินการในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๔๔ มีดังนี้

๔) กำหนดพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินการโดยแยกออกเป็น ๔ กลุ่มคือ

๔.๑) กลุ่มที่ ๑ เป็นชุมชนที่มีการจัดตั้งหมู่บ้านถูกต้องตามระเบียบของทางราชการ มีจำนวน ๖๔ หมู่บ้าน

๔.๒) กลุ่มที่ ๒ เป็นชุมชนที่จัดตั้งในเขตที่ยังไม่ได้รับอนุญาตจากทางราชการแต่มีศักยภาพที่จะจัดตั้งเป็นหมู่บ้านถาวร จำนวน ๑๓๑ หมู่บ้าน

๔.๓) กลุ่มที่ ๓ เป็นชุมชนที่จัดตั้งในเขตที่ยังไม่ได้รับอนุญาตจากทางราชการและยังไม่มีศักยภาพที่จะจัดตั้งเป็นหมู่บ้านถาวร รวม ๒๗๕ หมู่บ้าน

๔.๔) กลุ่มที่ ๔ เป็นชุมชนที่จัดตั้งขึ้นเป็นพิเศษตามนโยบายของทางราชการ โดยได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี รวม ๘ หมู่บ้าน

ในการดำเนินการพัฒนา กลุ่มบ้านจะได้รับการพัฒนาและปรับปรุงระบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าที่ถูกทำลายโดยการปลูกป่าทดแทน ซึ่งมีเป้าหมายจะสามารถดำเนินการได้ ๑๕๐,๐๐๐ ไร่ โดยมุ่งเน้นที่หมู่บ้านที่มีความพร้อม ซึ่งได้แก่หมู่บ้านประเภท ที่ ๑, ๒ และ ๔ ส่วนกลุ่มบ้านที่ ๓ จะเน้นที่การจัดหาพื้นที่ทำกินรองรับ เพราะอยู่ในเขตคั่นน้ำลำธาร และในเขตป่าอนุรักษ์ ซึ่งต้องมีการอพยพเคลื่อนย้าย และการจัดระเบียบชุมชนใหม่ ซึ่งมีกรมพัฒนาที่ดินเป็นผู้คอยประสานงานอยู่

เป็นที่น่าสังเกตว่า โครงการในการพัฒนาและดำเนินการของจังหวัดตากนี้ ได้กำหนดขึ้นโดยอาศัยกรอบของแนวคิดในการจัดทำแผน จากแผนแม่บทระดับชาติ และมติคณะรัฐมนตรี ซึ่งการดำเนินการเหล่านี้จึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการที่มองว่าชาวเขามีพฤติกรรมที่เป็นต้นเหตุของปัญหาหลายปัญหาและจะต้องได้รับการพัฒนาตามแนวทางที่ได้กำหนด อย่างไรก็ตาม ใจคิดจุดเด่นของแผนแม่บทของจังหวัดตากนี้ คือการลงสู่ชุมชน และการให้บัตรประจำตัว การพัฒนา

สภาพเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษาโดยเน้นการให้บริการของรัฐให้ทั่วถึงเท่าที่จะทำได้ ตามกำลังงบประมาณและบุคลากรที่มีอยู่ ซึ่งแผนพัฒนาที่ผ่านมา รวมทั้งแผนที่จะจัดทำในอนาคตนั้นยังคงตั้งอยู่บนพื้นฐานที่เป็นการมองปัญหาจากรัฐบาล โดยมุ่งคุ้มครองความมั่นคง การพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางของชาวไทยพื้นราบ การมีระบบการปกครองในแบบอย่างของไทย แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า แผนแม่บทดังกล่าวยังขาดการนำปัญหาของชาวเขาในทัศนะของชาวเขาเองเข้ามาพิจารณาประกอบการกำหนดแผน ซึ่งส่วนหนึ่งอาจจะเกิดจากการขาดข้อมูลด้านตัวชาวเขาที่ถูกต้องด้วยซึ่งปัญหานี้เอง ในรายงานฉบับนี้ พยายามจะนำเสนอข้อมูลบางส่วนที่ได้จากการสัมภาษณ์ ชาวเขาและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ของเผ่ากะเหรี่ยงในอำเภอสองยาง เพื่อเป็นข้อคิด ข้อพิจารณาในปัญหาการพัฒนาชาวเขาต่อไป ว่าชาวเขามีความจำเป็นอย่างไร และต้องการอะไรบ้างจากรัฐบาลไทย หรือคนไทยพื้นราบ และในขณะเดียวกันก็จะนำเสนอข้อมูลซึ่งได้จากการประเมินโครงการพัฒนาที่สูงคอยแปเปื่อ^๗ ซึ่งดำเนินการโดยสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ ซึ่งได้เก็บข้อมูลในด้านตัวชาวเขาในโครงการซึ่งมีชาวเขาในอำเภอสองยาง ร่วมให้ข้อมูลด้วย เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นต่อชาวเขาในอำเภอนี้ เป็นข้อเปรียบเทียบในประเด็นที่เกี่ยวข้องในหัวข้อ ๓

๒. ปัญหาด้านสถานภาพของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในอำเภอสองยาง

ในหัวข้อนี้ ผู้เขียนขอนำเสนอสภาพปัญหาของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในอำเภอสองยางที่ประสบกับการดำเนินการขอลงสัญชาติไทย ซึ่งข้อมูลที่ได้มาจากเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน และได้มาจากการสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลของคณะผู้วิจัย ในเดือนเมษายน ๒๕๓๕ ด้วย

๒.๑. ในหมู่บ้าน ขะแนจือทะ ตำบลแม่ต้าน มีประชากร ประมาณ ๓๐๐ คน จำนวนบ้าน ๖๒ หลังคาเรือน ประชากรส่วนใหญ่ ประมาณร้อยละ ๘๕ ไม่ได้รับสัญชาติไทย บางส่วนมีทะเบียนหรือบัตรประจำตัวชาวเขา แต่ที่เหลืออยู่ไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนทั้งของทางอำเภอ และของ

^๗โครงการพัฒนาที่สูงคอยแปเปื่อ ดำเนินการในพื้นที่อำเภอสองยาง จังหวัดตาก และอำเภอมวกเหล็ก จังหวัดเชียงใหม่ สำหรับอำเภอสองยาง มีพื้นที่ดำเนินการ ๕๐๐ ตารางกิโลเมตร หรือ ๓๑๓,๘๑๕ ไร่ ประกอบด้วยกะเหรี่ยงโปว์ ๑๐๗ หมู่บ้าน และมีประชากร ๑๒,๔๖๒ คน ซึ่งหมู่บ้านส่วนใหญ่อยู่ห่างไกลจากทางรถยนต์ การติดต่อจึงใช้การเดินเท้า ทั้งนี้โดยแบ่งเขตปฏิบัติการเป็น ๗ เขต ได้แก่ แม่ระเมิง เกลอะเคตี ตะพิเคอ แม่สองน้อย ขะแนจือทะ การเรกะติ ตะโป๊ะปุ ซึ่งมีหน่วยงานของรัฐร่วมในการดำเนินการตามโครงการด้วย คือ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงสาธารณสุข โดยมีการพัฒนาตามโครงการ ๕ กิจกรรมหลัก คือ การเกษตรกรรม การสาธารณสุข การศึกษา การควบคุมพืชเสพติด และการพัฒนาสังคมชาวเขา โดยมีระยะเวลาในการดำเนินโครงการ ๕ ปี ระหว่างปี ๒๕๓๐-๒๕๓๕ คุรยละเอียดใน สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ , อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ ๑ , หน้า ๒๑-๒๖

ทางกรมประชาสงเคราะห์ บางครอบครัวซึ่งมี ทร. ๑๔ แต่สมาชิกในครอบครัวมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านไม่ครบ

สาเหตุที่เกิดปัญหาเหล่านี้ จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ได้รับเหตุผลในการไม่ขอลงสัญชาติ และการไม่ไปแจ้งในทะเบียนบ้านว่ามีบุตรเกิดเพื่อให้ลงในทะเบียนบ้านนั้น ได้แก่ ประการแรก ตัวชาวเขาเองที่ไม่เห็นความสำคัญของการแจ้งชื่อผู้เกิดใหม่ในทะเบียนบ้าน หรือการแจ้งเพื่อขอลงสัญชาติเมื่อมีการเปิดให้แจ้งที่อำเภอ ทั้งนี้ เพราะมีความไม่รู้ถึงการที่จะเสียสิทธิ และไม่เห็นความสำคัญของการแจ้งทั้งสองกรณี ประการที่สอง การขาดการติดต่อระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชาวเขาเนื่องจากการคมนาคมไม่สะดวก และเป็นพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลจากอำเภอ (ใช้การเดินทางประมาณ ๘ ชั่วโมง) ประการที่สาม ชาวเขาพูดภาษาไทยไม่ได้ ดังนั้นจึงมีปัญหาการสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ที่ใช้ภาษาไทย และประการสุดท้าย ชาวเขาได้รับข่าวลือว่าการไปขอลงสัญชาตินั้นต้องเสียเงินจำนวนมากให้แก่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ด้วยเหตุผลดังกล่าวชาวเขาในหมู่บ้านนี้ จึงไม่ไปยื่นเรื่องเพื่อขอการลงสัญชาติมากนัก อันเป็นเหตุให้มีประชากรส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการลงสัญชาติ

๒.๒. หมู่บ้านแม่หละโพธิ์ ตำบลแม่หละ มีประชากร ประมาณ ๒๐๕ คน จำนวนบ้าน ๓๒ หลังคาเรือน ในหมู่บ้านนี้ เดิมอยู่ในบ้านบริวารของบ้านที่จือหล่อคี ซึ่งมีผู้ใหญ่บ้านที่รับผิดชอบในการดำเนินการเกี่ยวกับทะเบียนราษฎรและการขอลงสัญชาติไทยให้แก่ลูกบ้านดี ดังนั้น ในหมู่บ้านนี้ส่วนใหญ่จะได้รับสัญชาติ และมีบัตรประจำตัวแล้ว

ชาวเขาที่มีปัญหาในเรื่องการลงสัญชาติหรือการมีชื่อในทะเบียนบ้านนี้ ส่วนใหญ่เกิดจากการไม่ได้แจ้งเกิดกับผู้ใหญ่บ้าน หรือแจ้งกับผู้ใหญ่บ้านแล้ว ผู้ใหญ่บ้านไม่ได้แจ้งต่อไปยังอำเภอให้ เนื่องจากผู้ใหญ่บ้านเองก็ยังไม่รู้หนังสือไทยเหมือนกัน ทำให้มีปัญหาในการลงทะเบียนในการแจ้งเกิด

๒.๓. หมู่บ้านจั่วคี ตำบลแม่หละ จำนวนประชากร ประมาณ ๓๐๐ คน จำนวนหลังคาเรือน ๕๒ หลัง และมีบ้านบริวาร ๕ บ้าน คือ บ้านพาดีหม่อโจ มีประชากร ๒๔๗ คน ๓๗ หลังคาเรือน บ้านจาดู มีประชากร ๑๐๐ คน ๒๖ หลังคาเรือน บ้านโหย่แซหล่อโกร มีประชากร ๕๐ คน ๑๑ หลังคาเรือน บ้านน้อยคำ มีประชากร ๕๐ คน ๑๖ หลังคาเรือน บ้านขุนห้วยแม่หละ มีประชากร ๑๐๐ คน ๒๖ หลังคาเรือน

หมู่บ้านนี้ ตั้งอยู่ห่างไกลมาก การคมนาคมลำบาก ต้องเดินทางผ่านภูเขาสลับซับซ้อน ชาวบ้านประสบปัญหาเรื่องสัญชาติและทะเบียนราษฎรมาก และผู้นำในหมู่บ้านพูดภาษาไทยไม่ได้เลย แต่มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน พบว่า จำนวนผู้มีบัตรประชาชน และสัญชาติไทย เป็นส่วนน้อย ส่วนใหญ่ไม่มี ประมาณว่า ผู้ที่มีบัตรประชาชน ในบ้านจั่วคี มีจำนวน ๒๐ คน บ้านพาดี

หม้อโจ มีจำนวน ๒๐ คน บ้านจาดู มีจำนวน ๑๐ คน บ้านโหยเฮลลอโกร มีจำนวน ๕ คน บ้านน้อยคำ มีจำนวน ๕ คน และบ้านขุนห้วยแม่หละมีจำนวน ๕ คน และมีน้อยมากที่มีบัตรบุคคลบนพื้นที่สูง ส่วนใหญ่ไม่มีบัตรเลย

๒.๔. หมู่บ้าน ขุนแม่ด้อคี มีประชากร ประมาณ ๔๐๐ คน จำนวนหลังคาเรือน ๗๐ หลัง หมู่บ้านนี้มีปัญหาการประสานงานกับอำเภอ และมีปัญหาทะเบียนราษฎรมาก เพราะชาวบ้านกว่าร้อยละ ๗๕ ไม่มีทะเบียนบ้าน (ทร. ๑๔) เนื่องจาก ผู้ใหญ่บ้านเองขาดการติดต่อกับทางอำเภอในการดำเนินการขอให้ลงสัญชาติไทย และการแจ้งชื่อในทะเบียนบ้าน และไม่สามารถพูดภาษาไทยได้

๒.๕. หมู่บ้านเลอบะปาดคี ตำบลแม่ดำน มีประชากร ประมาณ ๒๕๐ คน จำนวนบ้าน ๕๐ หลังคาเรือน เป็นหมู่บ้านที่อยู่ไกลจากเมืองมาก (ระยะทางเดินเท้าจากถนนใหญ่ ๕ ชั่วโมง) ชาวบ้านเกือบทั้งหมดไม่มีบัตรประชาชน มีเพียง ๒-๓ คนที่มีบัตร เพราะเป็นคนที่มาจากหมู่บ้านอื่นแล้วมาแต่งงานกับคนหมู่บ้านนี้ บางส่วนมีหลักฐานบัตรของประชาชนบนพื้นที่สูงของกรมประชาสงเคราะห์ แต่ส่วนใหญ่ไม่มีเลย

๒.๖. หมู่บ้านป้อยาลู ตำบลแม่ดำน มีประชากรประมาณ ๒๐๐ คน จำนวนบ้าน ๓๐ หลังคาเรือน ตั้งอยู่ไม่ไกลจากอำเภอนัก (ระยะทางเดินเท้า ประมาณ ๓ ชั่วโมง) ชาวบ้านบางส่วนมีทะเบียนบ้าน (ทร. ๑๔) แล้ว แต่ที่ยังไม่มีสัญชาติไทย มีสาเหตุที่ได้รับจากชาวบ้านที่ให้สัมภาษณ์ว่า เกิดจากปัญหาความไม่เข้าใจระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ โดยเจ้าหน้าที่เข้าใจว่าชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ ซึ่งอาจเกิดจากการสื่อสารที่ไม่ตรงกัน ส่วนด้านตัวชาวบ้านเอง เป็นเพราะได้รับข่าวลือว่าจะต้องเสียเงินคนละ ๕๐๐ บาทสำหรับการขอมีสัญชาติ และชาวบ้านไม่มีเงิน จึงไม่มาดำเนินการติดต่อกับอำเภอ ทั้ง ๆ ที่เป็นหมู่บ้านที่อยู่ใกล้กับอำเภอ

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ ดูประหนึ่งว่าเป็นปัญหาอันเกิดจากตัวชาวเขา และการสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่กับชาวบ้าน หรือผู้นำหมู่บ้าน และความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนในการจะต้องเสียเงินค่าใช้จ่ายสูงอันเกิดจากการแสวงหาประโยชน์ในการดำเนินการลงสัญชาติให้ จึงทำให้กระบวนการลงสัญชาติให้ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในหมู่บ้านดังกล่าวมิได้กระทำให้ครบถ้วนทั้ง ๆ ที่ประชาชนเหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อยู่ในเงื่อนไขของการลงสัญชาติตามกฎหมาย

ก่อนที่จะเข้าสู่การวิเคราะห์ถึงแนวทางการแก้ปัญหานี้ ผู้เขียนขอนำหลักเกณฑ์ของข้าราชการกรมการปกครองที่ใช้เป็นแนวทางการพิจารณาว่าควรจะต้องลงสัญชาติไทยให้แก่ชาวไทยภูเขาตามระเบียบของทางราชการมาเป็นข้อพิเคราะห์ก่อน

กล่าวโดยเฉพาะ ตามระเบียบสำนักงานทะเบียนกลาง ว่าด้วยการพิจารณาการลงสัญชาติไทยในทะเบียนบ้านให้แก่ชาวไทยภูเขา พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตามความใน

มาตรา ๘ (๑) วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. ๒๕๓๔^๖ มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๓๕ ที่จะลงสัญชาติไทยให้แก่ชาวเขานั้น มีหลักเกณฑ์ที่สำคัญดังนี้

๑. ต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในความดูแลของหน่วยราชการ เช่น กรมประชาสงเคราะห์หรือตำรวจตระเวนชายแดน หรือกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในหรือกองทัพบก หรือเป็นบุคคลที่ได้รับการตรวจสอบและได้รับการจดทะเบียนราษฎรชาวเขาตามข้อ ๕.๒-๕.๖ (ระเบียบฯ ข้อ ๕)

๒. บุคคลตามข้อ ๑ จะต้องมีความสมบูรณ์และอยู่ภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้

๒.๑) เกิดในประเทศไทยและบรรลุนิติภาวะหรือได้มีการสมรสแล้วตามประเพณี

๒.๒) มีถิ่นที่อยู่ถาวรเป็นหลักแหล่ง โดยมีรายการในทะเบียนบ้าน (ทร. ๑๓) หรือเป็นบุคคลที่มีหลักฐานทางทะเบียนในข้อ ๕ ของระเบียบฯ ต่อเนื่องกันมาไม่น้อยกว่า ๕ ปีในเขตอำเภอเดียวกัน ยกเว้น การมีถิ่นที่อยู่ใหม่อย่างถาวร เนื่องจากการสมรส และการแจ้งย้ายตามระบบทะเบียนราษฎรถูกต้อง ซึ่งรวมระยะเวลาที่อยู่เดิมกับที่อยู่ใหม่แล้วไม่น้อยกว่า ๕ ปี

๒.๓) เป็นผู้ทำมาหาเลี้ยงชีพโดยสุจริต มีอาชีพไม่ขัดหรือเป็นภัยต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและประเทศชาติ

๒.๔) ไม่เป็นผู้ที่ปลูกพืชเสพติด หรือถ้าเคยปลูกพืชเสพติดมาก่อนต้องเลิกปลูกพืชเสพติด (ระเบียบฯ ข้อ ๖)

๓. การร้องขอลงสัญชาติ กระทำโดยการยื่นค่อนายทะเบียนแห่งท้องที่ที่ผู้นั้นมีชื่อในทะเบียนบ้าน (ทร. ๑๓) ถ้าไม่มีชื่อในทะเบียนบ้านให้ยื่นค่อนายทะเบียนท้องที่ที่ตนมีประวัติอยู่ในปัจจุบันก่อน เพื่อนายทะเบียนจะได้เพิ่มชื่อเข้าในทะเบียนบ้าน (ทร. ๑๓)

กรณีผู้ร้องมีบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ในขณะที่ร้องขอ ให้ผู้ร้องแจ้งชื่อบุตรพร้อมด้วยอายุไว้ในคำร้องด้วย ยกเว้นบุตรได้มีการสมรสตามข้อ ๖.๑ ของระเบียบฯ แล้ว ให้ยื่นเรื่องต่างหาก (ระเบียบฯ ข้อ ๗)

ส่วนชาวไทยภูเขาที่เป็นผู้เยาว์ ซึ่งปรากฏว่าบิดามารดาเสียชีวิต หรือไม่ทราบว่า มีชีวิตอยู่หรือไม่และไม่ทราบว่าอยู่ที่ใด ถ้าจะขอลงสัญชาติ อาจทำได้ โดยให้ผู้ปกครอง หรือผู้อุปการะเลี้ยงดู ที่มีสัญชาติไทย ยื่นคำร้องแทน โดยให้ปฏิบัติเช่นเดียวกับระเบียบข้อ ๗ คือ ยื่นค่อนายทะเบียน (ระเบียบฯ ข้อ ๑๔)

^๖โปรดดูระเบียบนี้ใน สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, คู่มือปฏิบัติงานทะเบียนราษฎร . (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, ๒๕๓๖) หน้า ๘๑-๘๕

๔. ในการดำเนินการลงสัญชาติให้ตามคำรื้อนั้น นายทะเบียนจะเป็นผู้ตรวจสอบเอกสารและเสนอเรื่องพร้อมความเห็นต่อนายอำเภอ ภายใน ๑๐ วัน จากนั้น นายอำเภอจะสอบข้อเท็จจริงของชาวไทยภูเขา แล้วเสนอเรื่อง พร้อมความเห็นให้ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณา ซึ่งการสอบข้อเท็จจริงดังกล่าวต้องกระทำภายในเวลา ๒๐ วัน

ผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจพิจารณาอนุมัติหรือไม่อนุมัติ ให้ลงสัญชาติตามคำรื้อทั้งนี้ สำนักงานทะเบียนจังหวัดเป็นผู้รวบรวมรายชื่อเป็นครอบครัว พร้อมความเห็นของผู้ว่าราชการจังหวัด ผลการพิจารณาจะต้องแจ้งนายอำเภอเพื่อดำเนินการต่อไป กระบวนการในขั้นนี้ต้องกระทำให้เสร็จภายในเวลา ๓๐ วัน

เป็นที่น่าสังเกตว่า เงื่อนไขในการขอลงสัญชาติไทยตามระเบียบฯ ข้างต้นซึ่งนำมาใช้กับชาวไทยภูเขานั้น มีคุณสมบัติโดยเฉพาะข้อ ๖ ซึ่งมีได้้อยู่ภายในขอบเขตของกฎหมาย ทั้งนี้ เพราะบุคคลที่เป็นคนไทยนั้น ตามกฎหมายสัญชาติ ต้องถือหลักภูมิลำเนา กล่าวคือ ถ้าเกิดในประเทศไทย ย่อมต้องได้รับสัญชาติไทย เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นตามกฎหมาย แต่การกำหนดเงื่อนไขของการที่จะเป็นผู้มีสิทธิยื่นขอสัญชาติไทยนั้น ต้องเป็นผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในไทยไม่น้อยกว่า ๕ ปี หรือการที่ต้องมีความประพฤติดี ไม่เคยกระทำการที่เกี่ยวกับยาเสพติดนั้น ดูประหนึ่งว่าจะเป็นการเพิ่มคุณสมบัติที่เกินไปกว่าเจตนารมณ์ของกฎหมาย และถ้าพิจารณาให้ลึกลงไป อาจจะอยู่ในข่ายของการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลที่จะได้รับการลงสัญชาติไทย ซึ่งเป็นปัญหาคิดต่อไปว่าจะขัดต่อสิทธิมนุษยชนหรือไม่ ในการเลือกปฏิบัติต่อชาวไทยภูเขาเช่นนี้

แต่ถ้าจะมองเหตุผลของการตราระเบียบฯ ข้อ ๖ นี้ ภายใต้สถานการณ์ข้อเท็จจริงว่ามีชาวเขาจำนวนไม่น้อยที่อพยพมาจากต่างประเทศแล้วอาศัยการมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน ซึ่งอาจกระทำโดยมิชอบนั้นเข้ามามีสัญชาติไทย ซึ่งทางเจ้าพนักงานก็ไม่อาจแยกแยะถึงความแตกต่างระหว่างชาวเขาที่อยู่ในประเทศไทยและชาวเขาที่อยู่บริเวณเขตชายแดนของประเทศเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ ทัศนคติของการปฏิบัติต่อชาวไทยภูเขาของพนักงานเจ้าหน้าที่ ที่ยังมีประสบการณ์ในภาพลบว่าชาวไทยภูเขาบางคน มีพฤติกรรมที่เป็นภัยต่อความมั่นคง หรือ อยู่ในกระบวนการค้ายาเสพติด จึงมีความประสงค์จะจำกัดสิทธิที่จะได้รับการลงสัญชาติไทยในทะเบียนบ้าน ซึ่งความถูกต้องของแนวคิดนี้ น่าจะมีความขัดแย้งกับสิทธิในทางกฎหมายของการที่จะได้รับสัญชาติไทย ของชาวไทยภูเขาที่เกิดในประเทศไทย^๙ ทั้งนี้ เพราะเงื่อนไขในข้อ ๖ เป็นกรณี คนต่างด้าวขอแปลงสัญชาติเป็นสัญชาติไทย^{๑๐} จึงไม่อาจนำมาใช้กับกรณีชาวไทยภูเขาที่เกิดในประเทศไทย ซึ่งจะได้รับสัญชาติไทยโดยหลักภูมิลำเนา

^๙พระราชบัญญัติ สัญชาติ พ.ศ. ๒๕๐๘ มาตรา ๗ (๓) ผู้เกิดในราชอาณาจักรไทยย่อมได้สัญชาติไทยโดยการเกิด

^{๑๐}พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. ๒๕๐๘ มาตรา ๑๐

กรณีของชาวกะเหรี่ยงอำเภอท่าสองยาง จะมีปัญหาพิเศษที่เป็นปัญหาคาบเกี่ยวกับความมั่นคงคือ อำเภอดังกล่าวเป็นเขตติดต่อกับพม่าและบริเวณชายแดนก็มีปัญหาการลักลอบเข้ามาของกะเหรี่ยงในประเทศพม่า เนื่องจากการปราบปรามของรัฐบาลพม่า ดังนั้น จากข้อมูลที่ได้จากเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการลงสัญชาติให้ชาวเขาพบว่า ปัญหาการพิสูจน์ว่าเป็นผู้มายื่นคำร้องเป็นชาวเขาที่เกิดในประเทศไทยจริงหรือไม่ ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญมาก และต้องมีความรอบคอบในการวินิจฉัยสั่งการอย่างเป็นพิเศษ เพราะแนวโน้มของการให้สัญชาติไทยแก่ชาวนั้น เจ้าหน้าที่โดยเฉพาะนายอำเภอจะต้องแน่ใจว่าเป็นชาวไทยภูเขาที่เกิดในประเทศไทย การพิสูจน์ดังกล่าวโดยทั่วไปจะให้ผู้ใหญ่บ้าน ครู หมอตำแย เป็นคนรับรอง ซึ่งในบางกรณีเกิดปัญหาว่าผู้ใหญ่บ้านซึ่งเพิ่งได้รับการเลือกตั้งอาจไม่สามารถรับรองได้ เพราะไม่ได้อยู่ในหมู่บ้านเวลาผู้นั้นเกิด

นอกจากนี้ การมีชื่อในทะเบียนบุคคลบนพื้นที่สูงอาจเกิดปัญหาของการที่ไม่ได้แจ้งชื่อบุตรที่เพิ่มขึ้นในทะเบียนบุคคลบนพื้นที่สูง ดังนั้นเมื่อมีการอนุญาตให้ยื่นขอลงสัญชาติจึงเกิดปัญหาของการพิสูจน์ตัวบุคคล

อย่างไรก็ตาม ปัญหานี้ส่วนหนึ่งเกิดจากความตั้งใจในการสอบสวนข้อเท็จจริงของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องด้วย ทั้งนี้ ผู้เขียนได้รับข้อมูลจากนายอำเภอซึ่งมีประสบการณ์และดำเนินการเกี่ยวกับการลงสัญชาติมาเป็นเวลาหลายปี ได้ให้ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะในการประชุมการสัมมนาของคณะวิจัยว่า กรณีการแยกแยะระหว่างชาวเขาที่เป็นคนต่างด้าวและชาวเขาที่เป็นคนไทยนั้น สามารถตรวจสอบได้เพราะมีลักษณะแตกต่างกัน แต่ที่การดำเนินการของเจ้าหน้าที่ล่าช้าในส่วนหนึ่งเกิดจากการไม่ได้ดำเนินการตรวจสอบในกรณีเฉพาะเหล่านี้อย่างจริงจังและเกรงว่าถ้าอนุมัติพลาคไปจะมีผลเป็นการบกร่องต่อการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งในทัศนะของผู้เขียนก็เห็นด้วยเช่นนั้น และสำหรับชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงนั้น ก็อาจตรวจสอบโดยข้อมูลในหมู่บ้านนั่นเองได้ ซึ่งปัญหานี้ผู้เขียนได้พบในชาวเขาเผ่าม้ง ในคำบลศิริราษฎร์ อำเภอพบพระ เช่นเดียวกัน ดังนั้นในปัญหานี้น่าจะได้รับการแก้ไขและมีแนวทางในการพิสูจน์ให้เป็นแนวทางเดียวกัน เพื่อเจ้าหน้าที่จะได้มีความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่

การกำหนดเกณฑ์การลงสัญชาติของเจ้าหน้าที่ ซึ่งถือเกณฑ์ที่จะต้องสามารถพูดภาษาไทยได้ ทั้งนี้เนื่องจากความกลัวในเรื่องการสวมตัวของชาวเขาที่ลักลอบเข้ามาในประเทศไทย ซึ่งปัญหาดังกล่าวอาจเกิดจากการรับสินบนของเจ้าหน้าที่ทางทะเบียนในหมู่บ้านที่นำชื่อของคนที่ไม่เสียชีวิตแล้ว มาขอลงสัญชาติให้แก่ชาวเขาต่างด้าวเพื่อขอเป็นคนไทย ดังนั้นแม้ว่าบุคคลดังกล่าวจะมีผู้รับรองว่า เกิดในประเทศไทยและมีชื่อในทะเบียน แต่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองก็จะระมัดระวังกรณีสวมตัวนี้ โดยจะต้องพิสูจน์ว่าพูดภาษาไทยได้ด้วย ดังนั้นแนวโน้มของเจ้าพนักงานที่จะลงสัญชาติให้แก่ชาวไทยภูเขา รวมทั้งกะเหรี่ยงที่จังหวัดตาก จึงเน้นที่ชาวกะเหรี่ยงที่สามารถพูดไทยได้เป็นการพิสูจน์ว่าเกิดในเมืองไทยจริง ซึ่งเกณฑ์ดังกล่าวอาจไม่ตรงกับเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการ

ให้คนที่เกิดในประเทศไทยได้รับสัญชาติไทย เพราะการเกิดในประเทศไทย ไม่จำเป็นต้องพูดภาษาไทยได้ เนื่องจากสภาพแวดล้อมของชาวเขามีได้ใช้ภาษาไทยเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าเป็นบุคคลที่อายุเกินวัยเรียนแล้ว อาจพูดหรือเขียนภาษาไทยไม่ได้เลย ซึ่งปัญหานี้ควรได้รับการทบทวนเพื่อหาทางแก้ไขต่อไปอย่างรัดกุมและเป็นธรรมทั้งต่อเจ้าหน้าที่และชาวเขาที่ขอลงสัญชาติไทย

นอกเหนือจากปัญหาด้านชาวบ้านและเจ้าพนักงานแล้ว ปัญหาในด้านการติดต่อสื่อสาร และระยะห่างของหมู่บ้าน การได้รับข้อมูล ข่าวคราวต่าง ๆ จากอำเภอถึงหมู่บ้าน และจากหมู่บ้านถึงอำเภอนั้น ซึ่งโดยทั่วไป จะเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ประสานงานให้ ดังนั้นถ้าหมู่บ้านใดที่มีผู้ใหญ่บ้านซึ่งรับผิดชอบดี การดำเนินการในเรื่องทะเบียนราษฎรจะคืบหน้าไปด้วยดี แต่ถ้าผู้ใหญ่บ้านมีปัญหา หรือขาดความรับผิดชอบก็จะเกิดปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ทำให้การดำเนินการในการลงสัญชาติล่าช้าออกไป

ส่วนระยะห่างของหมู่บ้านกับอำเภอนั้น เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง เพราะเมื่อการคมนาคมไม่สะดวก และชาวเขาส่วนใหญ่จะใช้การเดินทางเท้าเป็นหลัก การที่ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงจะเดินทางเข้ามาในอำเภอก็ใช้เวลาเป็นวัน ซึ่งทำให้เสียเวลาในการประกอบอาชีพเกษตร ดังนั้นทำให้ความสนใจในการขอลงสัญชาติจึงมีน้อย และทำให้ละเลยไม่มาดำเนินการเรื่องอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

ปัจจัยสุดท้ายที่มีส่วนผลักดันให้เกิดความท้อถอยในการมาขอลงสัญชาติ คือ ปัญหาความยากจน และความไม่เชื่อว่าเมื่อยื่นไปแล้วจะได้รับสัญชาติจริง แต่จะเสียเงินในการยื่นโดยเปล่าประโยชน์ ทั้งนี้ เพราะนอกจากข่าวลือเรื่องการเรียกเก็บเงินค่าดำเนินการแล้ว ยังมีบุคคลแอบอ้างว่าเป็นเจ้าหน้าที่ เรียกเก็บเงินบ้านละ ๒๐๐ บาท เพื่อดำเนินเรื่องในการขอสัญชาติให้แก่คนที่มีความยากจน โดยถ่ายรูปทั้งครอบครัวไว้ แต่ต่อมาก็หายไปไม่ส่งข่าวว่าผลเป็นอย่างไร ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงบางหมู่บ้านจึงไม่ยอมเสียเงินโดยไม่ได้อะไร¹¹

๓. ปัญหาด้านอนามัย การศึกษา และการปกครองของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในอำเภอ

ท่าสองยาง

ในหัวข้อนี้ ขอนำเสนอสภาพทั่วไปของหมู่บ้านกะเหรี่ยงในอำเภอท่าสองยางซึ่งคณะผู้วิจัยได้รับข้อมูลจากบุคคลซึ่งเข้าไปสัมผัสกับชาวเขาในหมู่บ้านบางหมู่บ้านซึ่งมีสภาพความเป็นอยู่ที่ยากจน และมีปัญหาบัตรประจำตัวและการลงสัญชาติ จากนั้นจึงนำเสนอสภาพปัญหาใน

¹¹ กฤตยา อาชวนิจกุล และพรสุข เกิดสว่าง, สถานะของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย รายงานวิจัยเสนอในการสัมมนาระดับชาติ ชุดโครงการวิจัย เรื่อง ทางเลือกและนโยบายการนำเข้าแรงงานข้ามชาติของประเทศไทย การศึกษาข้อเท็จจริงจากกลุ่มผลประโยชน์ ข้อสำรวจทางกฎหมาย และการวิเคราะห์ระบบการจัดการของรัฐ วันที่ ๒๖-๒๘ พฤษภาคม ๒๕๔๐ ณ โรงแรมสยามซิตี้ จัดโดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๐, หน้า ๓๔-๔๑

ภาพรวมของการประกอบอาชีพ การอนามัย การศึกษาและการปกครองของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่ได้มาจากการสัมมนาในเดือนเมษายน ๒๕๓๕¹² และเพื่อเป็นการนำเสนอในเชิงเปรียบเทียบ ผู้เขียนจะหยิบยกข้อมูลจากงานวิจัยเพื่อประเมินผลงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดตามโครงการพัฒนาที่สูง โดยนำเสนอเฉพาะโครงการคอยแปเปื้อ ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง

๓.๑. สภาพทั่วไปของหมู่บ้านกะเหรี่ยงในอำเภอสองยาง

๓.๑.๑. หมู่บ้านชะแนจือทะ เป็นหมู่บ้านที่ยังคงรักษารูปแบบวัฒนธรรม และความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงอย่างเคร่งครัด กลุ่มหนุ่มสาวในหมู่บ้านนี้ซึ่งได้รับการศึกษามีความสนใจและรับรู้ข่าวสารจากโลกภายนอกบ้าง แต่มีอยู่เป็นส่วนน้อยของหมู่บ้าน อิทธิพลของคนพื้นราบที่เข้ามาในหมู่บ้านนี้มีไม่มากนัก เพราะหมู่บ้านอยู่ห่างไกลจากตัวอำเภอ นอกจากนี้ในหมู่บ้านไม่มีน้ำประปา และไฟฟ้า ไม่มีโทรทัศน์ มีบ้านที่มีวิทยุใช้ เพียง ๒-๓ บ้านแต่มีได้ฟังข่าวสารของคนพื้นราบ

ทั้งหมู่บ้านไม่มีห้องน้ำ ห้องสุขา การกินอยู่เป็นแบบดั้งเดิม โดยใช้การเก็บหาอาหารจากป่าละเมาะ ส่วนใหญ่เป็นผัก พืชต่าง ๆ และบางส่วนได้มาจากพืชที่เพาะปลูกเอง การประกอบอาหาร หรือใช้ภาชนะในการประกอบอาหาร ยังไม่ค่อยสะอาดตามหลักอนามัยของชาวพื้นราบนัก ชาวเขาเก็บหาถั่วงอกหอยปูปลากินสลับกันตลอดปี สัตว์เลี้ยงของชาวบ้านที่ใช้เป็นอาหาร ได้แก่ ไก่และหมู แต่ชาวบ้านมักไม่ค่อยกินไข่ไก่ และไม่กินเนื้อสัตว์ใหญ่ เช่น วัว ควาย เป็นต้น ส่วนน้ำที่ใช้ดื่มเป็นน้ำที่ลำห้วย โดยใช้กระบอกไม้ไผ่ไปตักมาดื่มโดยไม่ต้องต้ม

ศาสนา เป็นการนับถือพุทธและนับถือผี

การแต่งกายของชาวเขา หญิงจะแต่งกายแบบชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงดั้งเดิม ส่วนชายแต่งกายเหมือนคนพื้นราบ แต่ใช้ผ้าทอและย้อมแบบกะเหรี่ยง

ประชากรในหมู่บ้านประมาณ ร้อยละ ๕๕ พูดภาษาไทยไม่ได้เลย

การประสานงานกับอำเภอ มีปัญหาในการประสานงาน และการส่งข่าวสารต่าง ๆ

๓.๑.๒. หมู่บ้านแม่หละโพคี ความเป็นอยู่ในหมู่บ้านมีลักษณะดั้งเดิม ชาวบ้านพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การเกี่ยวข้าวใช้วิธีเอาแรงกัน มีระบบน้ำประปาภูเขาใช้ คนพื้นราบเข้าไปในหมู่บ้านเพื่อการค้าขายเป็นบางครั้งบางคราว ส่วนมากจะเข้ามาซื้อหมาก วัว และหมู

¹²ศูนย์นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รายงานการสรุปการสัมมนาเพื่อสำรวจปัญหาและข้อเท็จจริงในการทำวิจัย เรื่อง “ข้อเท็จจริงและปัญหาของชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย” ณ โรงเรียนท่าสองยาง วิทยาคม วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๓๕ และที่ห้องประชุมเขื่อนศรีนครินทร์ อำเภอแม่สอด วันที่ ๓ เมษายน ๒๕๓๕ และที่ห้องประชุมสำนักงานจังหวัดตาก วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๓๕ จัดโดย ศูนย์นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อเสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๓๕

ชาวบ้านมีความกระตือรือร้นในการศึกษาเคยขอให้ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน และกรมพัฒนาชุมชนจัดครูมาสอน แต่ไม่ได้รับการพิจารณาอนุมัติ ปัจจุบันชาวบ้านในหมู่บ้านพูดภาษาไทยไม่ได้เลย

หมู่บ้านนี้ขาดแคลนที่ดินสำหรับการเกษตร เพราะมีภูเขาล้อมรอบ การปลูกข้าว ไม่เพียงพอต่อการบริโภค

การสาธารณสุข ได้รับการรักษาด้านอนามัยจากสาธารณสุขหมู่บ้านที่จอหล่อคือ ซึ่งเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเข้ามาตรวจเป็นครั้งคราว นาน ๆ ครั้ง ในกรณีที่มีการเจ็บป่วยชาวบ้านจะใช้กินผี ถ้าอาการหนักก็จะส่งไปโรงพยาบาลแม่ระมาด ซึ่งใกล้กว่าอำเภอท่าสองยาง

ชาวบ้านมีความพร้อมที่จะแก้ไขปัญหา แต่ยังขาดความเข้าใจในรายละเอียดของปัญหา มีผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้นำที่ดี

๓.๑.๓. หมู่บ้านจั่วดี มีความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม มีความเชื่อในเรื่องลัทธิผี แต่ไม่ค่อยเคร่งครัดเหมือนที่เลอตองคุ เป็นหมู่บ้านที่อยู่ไกลจากอำเภอมก การอนามัยอยู่ในความรับผิดชอบจากสาธารณสุขชุมชน บ้านกามาผาได้ เจ้าหน้าที่จึงเข้ามาหลายเดือนต่อครั้ง

หมู่บ้านนี้ยังไม่มีโรงเรียน และเคยขอโรงเรียนจากหน่วยงานต่าง ๆ แต่ก็ไม่ได้รับการอนุมัติ เพราะห่างไกลเกิน

หมู่บ้านนี้ มีปัญหาปลูกข้าวไม่พอกิน ต้องซื้อข้าวจากหมู่บ้านใกล้เคียง

ผู้นำหมู่บ้านไม่เข้าใจภาษาไทย มีปัญหาการติดต่อและประสานงานระหว่างชาวบ้านด้วยกัน เพราะอยู่กันห่าง ๆ ระหว่างบ้าน มีปัญหาการคมนาคม เพราะต้องเดินผ่านเขาสลับซับซ้อน

๓.๑.๔. หมู่บ้านแม่ด้อดี มีการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิม ทั้งหมู่บ้านมีวิทยุเพียง ๓-๔ เครื่องและส่วนใหญ่เอาไว้ฟังเพลง เพราะฟังข่าวไม่รู้เรื่อง มีคนพื้นราบเข้าไปบ้างนาน ๆ ครั้ง ส่วนใหญ่จะเข้าไปซื้อของป่า พวกเกล็ดตัวนึ่งที่เป็นของหายาก

เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เข้าไปในหมู่บ้านนี้นาน ๆ ครั้ง ชาวบ้านจึงไปขอยาที่ครูแทน

ครู ที่มาสอนมีการสอนไม่สม่ำเสมอ เดือนหนึ่งจะสอนประมาณ ๑๐ วัน จึงมีปัญหาคะแนนของชาวบ้านที่มีต่อครู

ผู้ใหญ่บ้านพูดภาษาไทยไม่ได้ และเวลาไปประชุมที่อำเภอก็ไม่ค่อยได้แจ้งว่าได้ รับข้อมูลข่าวสารมาอย่างไรแก่ลูกบ้าน จึงมีปัญหาการติดต่อสื่อสารกับทางราชการ

ชาวบ้านบางคนมีปัญหา และเล่นการพนัน

ขาดโครงการให้ความช่วยเหลือจากทางราชการ

๓.๑.๕. หมู่บ้านเลอบัปลาดี เป็นหมู่บ้านบริวารของหมู่ ๖ ตำบลแม่ต้าน มีปัญหาการปกครองเพราะผู้ใหญ่บ้านเดินประสานงานไม่ทั่วถึงเนื่องจากแต่ละบ้านอยู่ห่างไกลกัน และต้องเดินผ่านเขาที่สลับซับซ้อน

การอนามัย อยู่ในความรับผิดชอบของ สสช. ขะแนจือทะ

ไม่มีบริการจากรัฐเข้าไป ความเป็นอยู่คงเป็นชาวป่าอย่างสมบูรณ์ อาศัยธรรมชาติในการดำรงชีวิต ไม่เคยมีชาวพื้นราบเข้าไป หรือแม้กระทั่งเจ้าหน้าที่ของอำเภอก็ไม่รู้จักทางเข้าหมู่บ้าน

๓.๑.๖. หมู่บ้านป้อยาลู เป็นหมู่บ้านตั้งอยู่บนเนินเขา ขาดสาธารณูปโภคทุกด้าน ไม่มีน้ำประปา ความเป็นอยู่แบบวัฒนธรรมดั้งเดิม คนพื้นราบไม่ค่อยเข้ามา เพราะเป็นหมู่บ้านทางผ่าน ชาวบ้าน จำนวน ๑๘๒ คนพูดภาษาไทยได้ มีโรงเรียนศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนตั้งอยู่แต่ขาดครูสอน

การอนามัย อยู่ในความดูแลของ สสช. ตะโป๊ะปู แต่มีระยะห่างจากหมู่บ้านมาก ชาวบ้านมีปัญหาเรื่องการเดินทางไปรับยา

ผู้นำหมู่บ้านมีปัญหาในการดูแลลูกบ้านอย่างไม่ทั่วถึงเพราะมีระยะห่างกันมาก

จากสภาพเฉพาะแต่ละหมู่บ้านที่เป็นปัญหานี้ คณะผู้วิจัยยังได้รับข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามเพิ่มเติม พอสรุปได้ดังนี้

๓.๒. ด้านการอนามัย

ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่อำเภอท่าสองยาง จะเข้าใจในเรื่องการสร้างภูมิคุ้มกันโรค โดยการฉีดวัคซีน แต่ไม่ทราบว่าวัคซีนที่ได้รับนั้นเป็นวัคซีนอะไรบ้าง ทราบแต่ว่าเป็นการฉีดยาและไม่ทราบว่าฉีดไปเพื่ออะไร และเป็นวัคซีนจริงหรือไม่ โดยทั่วไปผู้ช่วยสาธารณสุขชุมชนจะเป็นคนประสานงานให้ อย่างไรก็ตาม การได้รับวัคซีนมีไม่ครบทุกบ้าน¹³

การรักษาเมื่อเจ็บป่วย ในหมู่บ้านที่อยู่ไม่ไกลจากถนน เช่น ห้วยปู่แกง ถ้าเจ็บป่วยธรรมดาจะรักษาโดยอาศัยหมอพื้นบ้าน โดยการกินผี แต่ถ้าเจ็บหนักก็ส่งไปโรงพยาบาลในกรณีที่หมู่บ้านนั้นอยู่ใกล้โรงพยาบาล อย่างไรก็ตามเนื่องจากชาวเขาเป็นคนยากจน ดังนั้นจึงมีปัญหาเรื่องค่าโดยสารไปกลับโรงพยาบาล

สำหรับหมู่บ้านที่อยู่ไกลจากอำเภอ หรือถนน จะพึ่งผู้ช่วยสาธารณสุขชุมชน หรือถ้าไม่มีอยู่ในพื้นที่จะพึ่งครู โดยขอยาพื้นบ้านจากครู

¹³ ส่วนข้อมูลจากโครงการพัฒนาที่สูงคอยแปเปื้อ พบว่า ชาวบ้านไม่ได้รับการฉีดวัคซีนในอัตราที่สูงกว่าที่ก่อนเริ่มโครงการ คูศถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ ๗, หน้า ๑๓๓

ส่วนการบริการด้านอนามัยนั้น รัฐให้บริการไม่ทั่วถึง สาเหตุเพราะสถานอนามัยมีอยู่ไม่ครบทุกหมู่บ้าน และในหมู่บ้านบางแห่งต้องเดินทางไปรับบริการจากอนามัยในหมู่บ้านอื่นซึ่งเป็นระยะทางไกล แพทย์หรือผู้ช่วยสาธารณสุขชุมชนไม่ได้เข้าไปในพื้นที่ หรือไม่มียาที่จะจ่ายให้แก่ชาวบ้าน บางครั้งชาวบ้านต้องเสียเงินซื้อ ชาวบ้านไม่มีเงินที่จะเสีย เป็นต้น

ในบางหมู่บ้าน ผู้ช่วยสาธารณสุขต้องดูแลหลายหมู่บ้านและแต่ละบ้านอยู่ห่างไกลกันจึงเดินทางไปตรวจไม่ทั่วถึง เป็นเหตุให้ในบางหมู่บ้านเกิดโรคระบาดและเด็กเสียชีวิตเป็นสิบคน และบางครั้งเป็นเพียงไข้หัด ก็ระบาดไปหลายหมู่บ้าน

โรคที่เกิดส่วนใหญ่ คือ มาลาเรีย และท้องร่วง ทำให้ตายกันมาก

โรคที่เกิดอีกคือ นีว เพราะดื่มน้ำจากลำธารโดยไม่ต้ม โรคคอตีบ จะเกิดกับคนอายุมาก เพราะขาดไอโอดีน¹⁴

ส่วนใหญ่ทำคลอดโดยหมอตำแย

การรักษา ชาวบ้านจะใช้หมอน้ำมันคั้ กับหมอผีประจำหมู่บ้าน

สำหรับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ในสำนักงานจังหวัดตาก¹⁵ พบว่าการให้บริการของสาธารณสุขมิได้แยกแยะการให้บริการทางด้านสาธารณสุขที่มาขอรับยาต่างจากผู้ที่ไม่มียาประจำตัวประชาชน และบางครั้งยังให้บริการแก่ชาวกะเหรี่ยงพม่าด้วย ซึ่งปัญหาจึงน่าจะเกิดจากการที่ชาวเขาที่อยู่ห่างไกลไม่สามารถเดินทางมาขอรับการรักษาามากกว่า

สำหรับการให้บริการสาธารณสุขในหมู่บ้านชาวเขา จะใช้สาธารณสุขตำบลและอสม. เป็นผู้ให้บริการแต่มีปัญหาการเข้าไปให้บริการในหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกล แต่ข้อมูลที่ได้จากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข นั้นไม่ได้แยกการให้บริการระหว่างชาวเขาที่มีบัตรหรือไม่มีบัตรประจำตัว

ส่วนความคิดเห็นของชาวบ้านในโครงการแปเปื้อ มีความเห็นที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่ผู้เขียนได้นำเสนอไป คือ ความต้องการที่จะให้มีการส่งเสริมงานด้านสาธารณสุขต่อไป และรวมทั้งส่งเจ้าหน้าที่สาธารณสุขให้ความรู้อย่างสม่ำเสมอ ควรมีการตั้งกองทุนยา และมีการสงเคราะห์ในการรักษาพยาบาล ความต้องการที่จะให้มีสถานบริการสาธารณสุขทุกหมู่บ้าน และมีงบประมาณที่ต่อเนื่อง และต้องการให้มีการสนับสนุนโภชนาการของเด็กและสตรีในหมู่บ้านที่ห่างไกล¹⁶

¹⁴ข้อมูลจากโครงการพัฒนาที่สูงคอยแปเปื้อ พบว่า อาการคอตีบในเด็ก ผู้ใหญ่ โรคปากนกกระจอก โรคเปลือกตาชิดในผู้ใหญ่ มีอัตราลดลงระหว่างก่อนและหลังโครงการ ส่วนโรคที่พบมากในเด็กและผู้ใหญ่ คือ โรคทางอายุรกรรม รองลงมา สำหรับเด็กคือ หู คอ จมูก ส่วนผู้ใหญ่ คือ โรคข้อและกระดูก คอ เฟิงอ้าง

¹⁵ศูนย์นิคิศาสตร์ คณะนิคิศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, อ่างแล้ว เชียงอรรถที่ ๑๒, สัมภาษณ์ที่สำนักงานจังหวัดตาก

¹⁶สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ, อ่างแล้ว เชียงอรรถที่ ๑, หน้า ๑๓๖

โดยภาพรวมแล้ว จะเห็นได้ว่า ชาวกะเหรี่ยงในอำเภอท่าสองยางมีความต้องการบริการ สาธารณสุขจากรัฐ แต่ด้วยข้อจำกัดในการให้บริการ และระยะทางที่ห่างไกล การดูแลสุขภาพ สภาพของชาวกะเหรี่ยง จึงยังเป็นการผสมผสานระหว่างการรักษาแบบเก่ากับการอนามัยแผนใหม่

๓.๓. ด้านการศึกษา

ชาวกะเหรี่ยงที่มีอายุน้อย จะไม่ได้รับการศึกษา แต่ในค่านิยมของชาวกะเหรี่ยงจะให้ความสำคัญกับการศึกษานูตรหลานเป็นอย่างมาก ถ้าชาวกะเหรี่ยงครอบครัวใดที่มีฐานะดี ตั้งบ้านเรือน อยู่ติดถนน และมีทะเลียนบ้าน มักจะส่งลูกไปเรียนที่โรงเรียนสำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติ เพราะเชื่อว่ามีระบบจัดการศึกษาที่ดีกว่า และได้วุฒิการศึกษาจริง ๆ

ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บนคอกและห่างไกลจากอำเภอ แม้จะต้องการให้ลูกได้ศึกษาในโรงเรียนที่มีมาตรฐาน แต่ก็ไม่มีทางเลือก จึงเรียนที่โรงเรียนของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งการศึกษาในโรงเรียนดังกล่าวมีปัญหาการตอบสนองความต้องการของชาวกะเหรี่ยงที่จะได้เรียนอย่างมีมาตรฐานไม่ได้ นอกจากนี้ แต่ละหมู่บ้านที่อยู่ไกล การคมนาคมไม่สะดวก จะประสบปัญหาครูไม่มาสอนหรือหาครูมาสอนในพื้นที่ไม่ได้หรือเปลี่ยนครูบ่อย ซึ่งเป็นปัญหาล้ายกับหมู่บ้านอื่นที่มีโรงเรียนแบบ ศศ.ช.

การที่เด็กไม่มีชื่อในทะเบียนบ้านและยังไม่ได้รับการลงสัญชาติไทยนั้น ก่อให้เกิดอุปสรรคในการออกวุฒิบัตรในการศึกษาให้ โดยในทางปฏิบัติเด็กที่ไม่มีชื่อในทะเบียนบ้านจะไม่ได้รับการอนุญาตให้เรียนในโรงเรียนประถมของสำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งแม้ว่าทางเจ้าหน้าที่จะแจ้งว่าไม่มีกฎหมายห้ามก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติเกิดปัญหาถ้าไม่มีสัญชาติ

ในทัศนะของชาวบ้านที่ส่งเสริมการศึกษาให้แก่ลูกหลานนั้น ตามความคิดเห็นของผู้ใหญ่ มุ่งเน้นที่ความหวังจะให้ลูกหลานนำความรู้เข้ามาพัฒนาหมู่บ้าน แต่สำหรับเด็กวัยรุ่น มักจะมุ่งไปในการเป็นวุฒิเพื่อไปประกอบอาชีพ เพื่อทำงานกับคนพื้นราบต่อไป

อย่างไรก็ดี ข้อมูลจากบาทหลวงท่านหนึ่งที่เคยทำงานเกี่ยวกับกะเหรี่ยงที่อำเภอท่าสองยาง พบว่า ชาวกะเหรี่ยงในอำเภอท่าสองยาง ได้รับการศึกษาจากมิชชันนารีถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ และได้รับการสนับสนุนให้เรียนต่อประถมศึกษาตอนปลายที่อำเภอแม่สอด ที่โรงเรียนศักดิ์วิทยาคม โดยคัดเลือกเด็กจากโรงเรียนที่ทางราชการเข้าไม่ถึงจากหมู่บ้านต่าง ๆ ที่มีสติปัญญาดี และให้ทุนการศึกษา และสนับสนุนจนจบการศึกษาปริญญาตรี โดยไม่มีข้อผูกมัดที่จะใช้ทุนแต่อย่างไร และไม่ต้องเป็นผู้นับถือศาสนาคริสต์ และปัจจุบันมีศูนย์ที่บ้านแม่จะวอ อำเภอท่าสองยาง

ปัญหาการศึกษาของชาวเขาอีกประการ ที่ได้ข้อมูลจากจังหวัดตากพบว่า มักจะมีการเรียนไม่จบหลักสูตรของนักเรียนในโรงเรียน เหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะมาเรียนไม่สม่ำเสมอ หรือบางคนตกชั้นบ่อย ๆ บางคนเป็นมาลาเรียก็ขาดการศึกษาไปนาน หรือบางคนจะต้องหยุดไปเพราะผู้ใหญ่

ในบ้านป่วย จึงต้องอยู่ในพิธีกินผี และบางคนแต่งงานตั้งแต่ อายุ ๑๓ ปี ซึ่งยังไม่จบประถมศึกษาปีที่ ๖ และไม่ชอบสนใจเรียนต่อ เพราะมีปัญหาด้านภาษาที่พูด และนักเรียนชาวกะเหรี่ยงมักจะถนัดในการพูดภาษากะเหรี่ยงมากกว่า โดยเฉพาะเวลาพักกลางวัน

จากการสังเกตของคณะผู้วิจัยในเนื้อหาของหลักสูตรการศึกษาพบว่า เนื้อหาบางตอนนั้น อาจไม่เป็นประโยชน์หรือเป็นที่สนใจของนักเรียนชาวกะเหรี่ยง เพราะเป็นเนื้อหาที่ไกลตัวและไม่สอดคล้องกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา จึงเป็นการยากที่จะให้ความสนใจหรือทำความเข้าใจในเนื้อหา

ส่วนข้อมูลจากโครงการพัฒนาที่สูงคอยแปเปื้อ ซึ่งมีกิจกรรมหอกระจายข่าวให้ความรู้และข่าวสารแก่ชาวบ้าน ทั้งภาษาไทยและภาษากะเหรี่ยง กิจกรรมการศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา ซึ่งเน้นให้นักเรียนพูดและฟังภาษาไทยได้ และกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน พบว่าเป็นโครงการที่ได้ประโยชน์ โดยเฉพาะการสร้างหอกระจายข่าว และมีความต้องการให้มีการสนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และควรมีโรงเรียนในระดับมัธยมในทุกตำบล ควรมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และมีทุนการศึกษา โครงการอาหารกลางวันและอุปกรณ์การเรียนอย่างเพียงพอ ควรมีครูอย่างเพียงพอ และเปิดโอกาสให้ผู้ใหญ่ในหมู่บ้านได้มีโอกาสศึกษามากขึ้น¹⁷

ข้อมูลที่ตรงกันตามที่คุณเขียนได้นำเสนอนั้น จะเห็นได้ว่า การให้บริการด้านการศึกษาของรัฐต่อชาวกะเหรี่ยงนั้น เป็นความต้องการทั้งผู้ใหญ่และเด็ก แต่เนื่องจากปัญหาบุคลากร¹⁸ ทุนในการศึกษา อุปกรณ์การศึกษา และการร่วมพิธีประเพณีกินผี ทำให้ชาวกะเหรี่ยงขาดการศึกษา และสิ่งหนึ่งที่น่าพิเคราะห์ก็คือ หลักสูตรในการศึกษานั้นได้ก่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องในชุมชนชาวกะเหรี่ยง และส่งเสริมปัญญาให้ชาวกะเหรี่ยงมีความสามารถพัฒนาตนเองให้เข้ากับสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบันหรือไม่นั้น เป็นประเด็นที่ควรศึกษาต่อไปอย่างยิ่ง

๓.๔. การประกอบอาชีพ

ชาวกะเหรี่ยงในอำเภอท่าสองยางเป็นเกษตรกร บางคนมีไร่ บางคนมีนา แต่ส่วนใหญ่จะปลูกข้าวไร่พอกินเท่านั้น การปลูกขายจะเป็นถั่วเหลือง สำหรับคนที่มينا และเป็นพื้นที่ไม่ห่างไกลจากถนนจนเกินไป

¹⁷สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ ๑, หน้า ๑๓๗

¹⁸ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นมาเมื่อ ๒๐ ปีที่ผ่านมา จนถึงปัจจุบัน ซึ่งคุณสมภพ ลาซโรจน์ ได้เคยทำการศึกษาไว้ และสิ่งที่รัฐควรทำคือเพิ่มสวัสดิการ เพื่อจูงใจให้ครูมาสอน และควรเข้าใจประเพณีของเด็กที่ต้องไปกินผี ดังนั้นจึงไม่ควรดำเนินเด็กที่ขาดเรียนเพราะเหตุนี้ ดู สมภพ ลาซโรจน์, บทวิจารณ์รายงาน “สภาพความเป็นอยู่ และปัญหาของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก”, เอกสารโรเนียว, ๒๕๔๑, หน้า ๘-๙

การปลูกถั่วเหลืองนั้น บางหมู่บ้านจะลงทุนซื้อเมล็ดพันธุ์เอง บางหมู่บ้านมีคนเอาพันธุ์มาให้ และคิดคอกเบี้ยเป็นถั่ว แต่หมู่บ้านที่อยู่บนคอยจะเก็บเมล็ดพันธุ์เอง จึงไม่ต้องเสียเงินซื้อ

ที่ดินที่ทำกิน จะมีความอุดมสมบูรณ์ การทำเกษตรของหมู่บ้านที่ติดถนน เจ้าหน้าที่ของรัฐจะแนะนำการใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงให้ใช้ในการเพาะปลูก และชาวบ้านจะเชื่อและปฏิบัติตาม

สำหรับการเพาะปลูกของหมู่บ้านบนคอยจะไม่ใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง การเกษตรจะใช้แบบดั้งเดิม จะไม่มีปัญหาเรื่องน้ำ เพราะจะลงมือลงข้าวไร่ต่อเมื่อฝนตก สำหรับบ้านที่ติดริมห้วยจะมีนาในการเพาะปลูก

ส่วนหมู่บ้านที่ไม่ได้อยู่บนคอย ก็จะเพาะปลูกพืชผักนอกฤดูฝนได้ตามคำแนะนำ ของเจ้าหน้าที่ ซึ่งบางครั้งเกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำได้ในฤดูแล้ง ส่วนน้ำใช้มีอย่างพอเพียง แต่ในบางหมู่บ้านต้องการประปาภูเขา เพราะเห็นว่าหมู่บ้านอื่นได้รับแล้ว

ชาวกะเหรี่ยงมักจะไม่นิยมเลี้ยงสัตว์ขายเป็นอาชีพ ส่วนใหญ่จะเลี้ยงไว้กินเอง และขายบ้างเมื่อมีโอกาส มีชาวกะเหรี่ยงบางคน จะเป็นคนกลางซื้อขายสัตว์แต่ไม่ได้ยึดเป็นอาชีพ

คนรุ่นเก่าจะไม่ค่อยออกไปทำงานนอกพื้นที่ แต่คนหนุ่มสาวรุ่นใหม่จะออกไปหางานที่ได้ตัวเงินในอำเภอหรือในเมือง งานรับจ้างในท้องที่ คืองานเกษตร เกี่ยวข้าว ถั่ว โดยมีนายจ้างเป็นคนไทย ชาวกะเหรี่ยงได้ค่าแรงงานวันละ ๓๐ บาท

ชาวกะเหรี่ยงส่วนใหญ่เมื่อได้เงินมาแล้วมักจะใช้จนหมดโดยไม่เก็บไว้

ส่วนอาชีพอื่นนอกจากการเกษตรและแรงงานแล้ว จะมีการจักสาน ทอผ้า

สำหรับการออกไปทำงานนอกพื้นที่นั้น มีความสัมพันธ์กับการมีบัตรประชาชน เพราะทางราชการถือว่าเป็นคนต่างด้าว แต่ก็มีชาวกะเหรี่ยงบางคนเสี่ยงออกไปทำงานในเมืองกับคนพื้นราบ

๓.๖. ที่ดินทำกิน

ปัญหาที่ดินทำกินเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่สำคัญ กล่าวคือ การประกอบอาชีพของชาวกะเหรี่ยงเน้นที่การเพาะปลูก และเป็นการใช้พื้นที่เพาะปลูกประมาณ ๑๐-๑๕ ไร่ ซึ่งที่ดินที่ทำกินนั้นก็สืบทอดมาจากพ่อแม่ ปู่ย่า จึงไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดิน ส่วนใหญ่จะมีเพียงสิทธิครอบครอง และมีใบเสียบภาษีบำรุงท้องที่ (ภบท. ๕) น.ส. ๒ สปก. ซึ่งชาวเขาเองก็ไม่รู้ว่าเอกสารต่าง ๆ มีความสำคัญในด้านการมีสิทธิอย่างไร เพราะไม่รู้กฎหมายไทย

บางคนถูกเจ้าหน้าที่ข่มขู่ ก็ยอมให้ที่ดินนั้นเพราะกลัวถูกจับ

การใช้พื้นที่ดินทำกินของชาวกะเหรี่ยงมีลักษณะการอนุรักษ์ การปลูกพืชก็เป็นการปลูกพืชหมุนเวียนไม่ใช้ทำไร่เลื่อนลอย หรือการเผ่าป่า

จากข้อมูลที่จังหวัดตากพบว่า ชาวกะเหรี่ยงไม่ค่อยมีปัญหาการทำลายป่าเพื่อการเกษตร เพราะมีการปลูกพืชในเชิงอนุรักษ์ และส่วนใหญ่ที่เกิดปัญหาเรื่องบุกรุกป่าสงวนมักเป็นเรื่องทาง

ราชการประกาศเขตอนุรักษ์ทับที่ดินของชาวเขามากกว่า เพราะชาวกะเหรี่ยงอาศัยในเขตนี้มาเป็นเวลากว่า ๒๐๐ ปี

ในบางหมู่บ้าน ชาวกะเหรี่ยงกลับคัดค้านการอนุญาตให้มีการทำไม้ในหมู่บ้านของคน เช่น ที่หมู่บ้านห้วยปูแงง แต่ก็ไม่สำเร็จ

ปัจจุบันมีนายทุนพื้นราบเข้ามาตัดไม้ทำลายป่า และจ้างชาวกะเหรี่ยงต่างชาติเป็นคนตัดฟัน

๓.๗. การปกครองตนเอง

แม้ว่าหมู่บ้านในอำเภอท่าสองยางจะมีฐานะหมู่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ และมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้แทนในการติดต่อกับอำเภอก็ตาม แต่การประสานงานและการเชื่อมโยงกับทางราชการในด้านโครงการพัฒนาและการได้รับบริการต่าง ๆ ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้ เพราะปัญหาด้านภาษาของผู้เฒ่าหมู่บ้าน และบางคนขาดความกระตือรือร้นในการปฏิบัติหน้าที่ ประกอบกับในบางพื้นที่มีความยากลำบากในการเดินทาง เพราะชาวกะเหรี่ยงมักจะตั้งบ้านเรือนอยู่ห่าง ๆ กัน และบางพื้นที่เป็นเขาสูง ไม่มีถนนไปถึง

นอกจากนี้ ยังไม่เคยมีนักการเมืองเข้าไปถึงหมู่บ้าน ชาวกะเหรี่ยงรู้จักนายกรัฐมนตรีหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของตน

ในบางหมู่บ้านมีปัญหาการดื่มเหล้าเถื่อน การเล่นการพนัน และมีปัญหาของผู้เฒ่าบ้านเอารัดเอาเปรียบราษฎร และเรียกเงินค่าจ้างเกิด หรือติดต่อกับทางราชการ

ชาวกะเหรี่ยงที่อำเภอท่าสองยาง ยังคงเคารพในประเพณีและกฎสังคมดั้งเดิมอยู่ จึงมีการเสียผี เลี้ยงผี และหมอผีอยู่

ส่วนการทำผิดกฎหมายบ้านเมือง ผู้เฒ่าบ้านจะเป็นคนดำเนินการ ซึ่งอาจเป็นการดักเตือน ไม่สนใจ หรือไล่ออก หรือแจ้งตำรวจเพื่อดำเนินคดี

จากข้อมูลที่ได้จากอำเภอแม่สอดพบว่า ชาวกะเหรี่ยงที่ท่าสองยาง เมื่อถูกจับหรือดำเนินคดีจะไม่ค่อยต่อสู้หรือปฏิเสธ ส่วนใหญ่จะรับสารภาพ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะไม่ค่อยเข้าใจภาษาไทย และไม่รู้ว่าการไปขึ้นศาลเป็นอย่างไร อีกส่วนหนึ่งเพราะชาวกะเหรี่ยงมีวัฒนธรรมที่เคารพเชื่อฟังกฎเกณฑ์กฎหมาย

ในหมู่บ้านบางคนยังคงติดฝิ่นอยู่ และในปัจจุบันมีการค้ายาบ้าเกิดขึ้นด้วย

๓.๗. ศาสนา

ชาวกะเหรี่ยงที่ท่าสองยาง นับถือทั้งพุทธ และบางกลุ่มนับถือคริสต์ แต่กลุ่มที่นับถือคริสต์ จะได้รับการสนับสนุนในการศึกษาคือ เพราะมีโรงเรียนของมิชชันนารี อยู่ในอำเภอมานานเป็นเวลาหลายปี

สำหรับชาวพุทธ เห็นความสำคัญของการมีวัดในหมู่บ้าน และเชื่อว่าพระจะเป็นผู้ช่วยพัฒนาหมู่บ้านให้ได้ หรือสอนหนังสือได้ บางคนส่งลูกให้บวชเรียนที่จังหวัดเชียงใหม่

ปัจจุบันกะเหรี่ยงยังคงนับถือผีเหมือนเดิม แต่มีพิธีกรรมบางอย่างที่ลดลงไป และทดแทนโดยการทำพิธีกรรมทางศาสนา

๓.๘. วัฒนธรรม

มีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในทุกด้าน ในกรณีหมู่บ้านที่อยู่ติดกับถนน จะได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมชาวพื้นราบมาก และมีความคิดเห็นที่เปลี่ยนแปลงไปมาก

ในทัศนะของผู้นำหมู่บ้านบางบ้าน ไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงนี้ เพราะเห็นว่าการเอาวัฒนธรรมของคนพื้นราบมาจะเป็นแบบอย่างที่ไม่ดี แต่บางคนเห็นว่ามีอิทธิพลต่อชาวกะเหรี่ยงน้อย บางคนว่าทำให้มีการพัฒนา แต่บางเรื่องต้องการให้คงไว้ เช่น เพลงพื้นบ้าน เป็นต้น

๓.๙. การติดต่อกับคนพื้นราบ

ส่วนใหญ่จะติดต่เนื่องจากการซื้อขาย ส่วนการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของทางราชการเช่น ตำรวจตระเวนชายแดน หน่วยงานพัฒนาอื่น ๆ จะมีเหมือน ๆ กัน แต่ในบางพื้นที่จะไม่มีการติดต่อเลย เพราะมีระยะทางไกล และต้องเดินทางด้วยทางเท้า

มีปัญหาการสื่อสารด้านภาษา เพราะส่วนใหญ่ชาวกะเหรี่ยงจะพูดภาษาไทยไม่ได้ และจะเกิดปัญหาการติดต่อกับทางราชการโดยเฉพาะที่อำเภอ ทำให้เจ้าหน้าที่บางคนพูดไม่ดีกับชาวเขา และบางกรณีมีการขอเงินได้ไต่ะ และชาวบ้านต้องมาหลายครั้ง และต้องเสียค่าเดินทางเพิ่มขึ้น

ชาวกะเหรี่ยงเป็นคนที่ไม่ค่อยแสดงความรู้สึก และไม่ค่อยกล้าติดต่อกับทางราชการ จึงไม่ค่อยได้รักษาสិทธิของตน เมื่อเทียบกับชาวเขาเผ่าอื่น ๆ

๔. ความคาดหวังของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในอำเภอท่าสองยาง

ความคาดหวังที่จะได้รับบริการจากรัฐซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอในหัวข้อนี้ เป็นภาพสะท้อนความรู้สึกของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่เข้าร่วมการสัมมนาในเดือนเมษายน ๒๕๓๕ ซึ่งการนำเสนอในเรื่องนี้ คณะผู้วิจัยได้สอบถามแต่ละคนว่า อะไรเป็นสิ่งที่เขาต้องการที่สุดในขณะนี้ ซึ่งแต่ละคนก็ได้ตอบปัญหาดังกล่าว ด้วยความรู้สึกของตนเอง ซึ่งสรุปได้ว่า

๔.๑. ต้องการได้รับบัตรประจำตัวประชาชน เพื่อประโยชน์ในการทำงาน และการออกนอกพื้นที่ของตน เพื่อไปรับจ้างแรงงานในจังหวัดตาก ทั้งนี้โดยให้เหตุผลว่า การที่ไม่มีบัตรประจำตัวประชาชนคนไทย ทำให้เกิดปัญหาการเดินทาง เพราะทางเจ้าหน้าที่จะไม่สามารถแยกได้ว่าเป็นชาวกะเหรี่ยงที่มาจากพม่า หรือจากท่าสองยาง เพราะพูดภาษาไทยไม่ได้เหมือนกัน

นอกจากนี้ ในทัศนะของชาวบ้าน การมีบัตรประจำตัวคนไทย สามารถที่จะเข้าเรียนในโรงเรียนในเมืองได้ และชาวกะเหรี่ยงจะสนับสนุนให้ลูกหลานเรียนในโรงเรียนในระดับประถมศึกษา มากกว่าการเรียนในศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน

การมีบัตรทำให้มีสิทธิที่จะครอบครองที่ดิน และการได้รับการในการตรวจรักษาของอนามัย

กะเหรี่ยงที่ยังไม่ได้รับสัญชาติไทยและยังไม่มีชื่อในทะเบียน ส่วนใหญ่ไม่เข้าใจกฎหมายที่เกี่ยวกับการให้สัญชาติ และไม่ทราบว่าตนไม่ได้รับสัญชาติแม้ได้ยื่นคำร้องไปแล้วเพราะผิดเงื่อนไขอะไร เหตุใดจึงช้า ด้วยเหตุนี้ จึงมีชาวกะเหรี่ยงบางคน หวังว่า ถ้าเจ้าหน้าที่ทางอำเภอได้มีโอกาสเข้าไปดำเนินการเกี่ยวกับการขอสัญชาติ หรือการลงทะเบียนบุคคลในทะเบียนบ้าน ตลอดจนการชี้แจงถึงปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ในหมู่บ้านของตน โดยตรงแล้ว จะเป็นสิ่งที่พวกเขาหวังไว้เป็นอย่างมาก ทั้งนี้ เพราะปัญหาการเดินทาง การที่ชาวกะเหรี่ยงพูดภาษาไทยไม่ค่อยได้ และบางหมู่บ้านผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำทางการของหมู่บ้านมิได้เป็นผู้ประสานงานให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ชาวกะเหรี่ยงส่วนใหญ่ในอำเภอท่าสองยางไม่ได้รับสัญชาติไทย ทั้ง ๆ ที่เกิดในเมืองไทย เป็นเวลาหลายชั่วอายุคน

๔.๒. การได้รับการบริการจากรัฐด้านอนามัยและการศึกษาในระดับการศึกษาภาคบังคับ ในหมู่บ้านหลายหมู่บ้านของชาวกะเหรี่ยงที่เข้าร่วมในการสัมมนา ที่จังหวัดตากนั้น พบว่ามีสภาพการคมนาคม ซึ่งอยู่ห่างไกลจากถนนหลวง ดังนั้น สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจึงอยู่ที่การได้รับการบริการจากรัฐในด้านการได้รับการสงเคราะห์ในสิ่งจำเป็น เช่น ยารักษาโรค และการรักษาโรคบางชนิด ทั้งนี้ เพราะสาธารณสุขมิได้เข้าไปให้บริการอย่างทั่วถึงและสม่ำเสมอ ซึ่งปัญหานี้ไม่แตกต่างกันระหว่างชาวไทยพื้นราบที่อยู่ในชนบทที่ห่างไกล

สิ่งสำคัญอีกประการที่พวกเขาคาดหวัง คือการมีครูมาสอนอย่างสม่ำเสมอ และมีโรงเรียนในหมู่บ้าน ทั้งนี้ เพราะส่วนใหญ่จะไม่มีโรงเรียน แม้ทางผู้นำหมู่บ้านจะร้องเรียนเพื่อขอให้จัดตั้งโรงเรียนในหมู่บ้านและมีการสอนตามหลักสูตรแบบมาตรฐาน แต่ไม่ได้รับการสนองตอบจากผู้เกี่ยวข้องเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะเป็นปัญหางบประมาณและแผนในการจัดตั้งโรงเรียน นั่นเอง

บางคนหวังว่าจะมีการสอนภาษากะเหรี่ยงในโรงเรียนเพื่อให้เด็กเล็กได้เรียนภาษากะเหรี่ยงในโรงเรียนด้วย

๔.๓. ปัญหาการมีสิทธิในที่ดินทำกิน ทั้งนี้เพราะที่ดินที่ชาวกะเหรี่ยงเพาะปลูกส่วนใหญ่ จะไม่มีเอกสารสิทธิ หรือแม้กระทั่งหลักฐานการครอบครอง ประกอบกับการไม่มีชื่อในทะเบียนบ้าน และการไม่มีบัตรประจำตัว จึงทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีสิทธิในที่ดินที่ได้ครอบครองอยู่

อย่างไรก็ดี ปัญหาเรื่องสิทธิในที่ดินนั้น มิใช่ปัญหาใหญ่สำหรับบางหมู่บ้าน เพราะชาวบ้านที่ห่างไกล เจ้าหน้าที่เข้าไปไม่ถึง จึงไม่มีปัญหากับทางราชการเรื่องการบุกรุกเขตที่อนุรักษ์ ประกอบกับการปลูกพืชของชาวกะเหรี่ยงเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และน้ำอยู่แล้ว จึงไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องนี้กับทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้

โดยสรุปแล้ว สำหรับความคาดหวังของชาวกะเหรี่ยง ที่จะให้ได้รับบริการจากรัฐมีเรื่องสำคัญอยู่สองเรื่อง คือ บัตรประชาชน กับการมีโรงเรียนที่ได้มาตรฐานและมีครูสอนในหมู่บ้านของตน แต่ชาวกะเหรี่ยงเองมิได้กล่าวด้วยว่า หลักสูตรในการเรียนปัจจุบันนี้ สามารถตอบสนองปัญหาความจำเป็นหรือสนองตอบความรู้ที่จะนำไปใช้ในชีวิตของชาวกะเหรี่ยงเพียงใด โดยเฉพาะการทำความเข้าใจกับวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นของเขา เพื่อให้เขารู้จักและพัฒนาศักยภาพของตนอย่างไร

๕. บทวิเคราะห์และสรุป

การศึกษาสภาพปัญหาในการดำรงชีวิตของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ในอำเภอท่าสองยาง ในรายงานที่ได้นำเสนอข้างต้น มิได้เป็นการเสนอภาพรวมของชีวิตชาวกะเหรี่ยงในด้านสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา แต่ได้สะท้อนภาพบางจุดอันเป็นผลกระทบของการดำเนินการในด้านนโยบายการควบคุมการให้สัญชาติของรัฐ ต่อชาวเขาหรือชนกลุ่มน้อย โดยปัญหาความมั่นคง นโยบายในด้านการควบคุมการปลูกพืชเสพติด และการพัฒนาชาวเขาในแนวทางที่ชาวพื้นราบคิดว่าควรจะเป็น ซึ่งขาดการศึกษาปัญหาชาวเขาในแต่ละเผ่าอย่างถ่องแท้และเปิดโอกาสให้ชาวเขามีส่วนในการนำเสนอปัญหาและเสนอความต้องการของเขาทั้งในระดับการกำหนดนโยบายและการดำเนินการ

ดังนั้นสิ่งที่เราจะเห็นภาพอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สำหรับชาวกะเหรี่ยงซึ่งถือว่าเป็นประชากรชาวเขาที่มีจำนวนมากที่สุดในจังหวัดตาก และมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เป็นสิ่งดั้งเดิมจากบรรพบุรุษ และไม่ได้ก่อให้เกิดความสนใจให้กับเจ้าหน้าที่ที่เข้าไปดูแลมากนัก เพราะส่วนใหญ่จะยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นมากกว่าการเรียกร้องผลประโยชน์หรือบริการต่าง ๆ จากรัฐหรือจากคนพื้นราบ และในจิตสำนึกของเขานั้น มีความรู้สึกว่าเขาเองเป็นคนไทย และมีภาระหน้าที่ที่จะต้องทำประโยชน์ให้กับสังคมไทย^{๑๙} แต่โดยผลของการที่ไม่ได้รับการลงสัญชาติให้นี้ เมื่อชาวกะเหรี่ยงเหล่านี้จะต้องประกอบอาชีพ หรือการขอรับบริการจากรัฐ จึงต้องประสบปัญหาในด้านต่าง ๆ อันเกิดจากการไม่มีสัญชาติไทย และไม่มีทะเบียนบ้าน ซึ่งแม้ว่าทางราชการจะไม่มีนโยบายเลือกปฏิบัติต่อบุคคลที่มีหรือไม่มีสัญชาติในด้านการให้การสงเคราะห์ก็ตาม แต่ในทางปฏิบัตินั้น ได้รับทราบจากชาวเขาเองว่าเกิดปัญหาอุปสรรคอย่างมาก เมื่อเทียบกับคนที่มีสัญชาติไทยแล้ว

^{๑๙}สมภพ ลาขโรจน์ , อ้างแล้ว เจริญบรรณที่ ๑๘ , หน้า ๑๑

นอกจากนี้ การมีบัตรประจำตัวประชาชน มีความเกี่ยวข้องกับเสรีภาพในการประกอบอาชีพ การถือครองที่ดิน และการเดินทางไปทำงานในจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งรวมถึงการได้รับค่าแรงงานที่เป็นธรรมเทียบเท่าการมีสัญชาติไทย ตามกฎหมายแรงงาน อีกด้วย เพราะในทางความเป็นจริงแล้ว การไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน ย่อมหมายถึงการอยู่ในประเทศไทยในฐานะคนต่างด้าว ซึ่งมีข้อจำกัดและปัญหามากมาย

จากปัญหาอุปสรรคอันเกิดจากการไม่ได้รับสัญชาติไทยนี้เอง ทำให้ชาวกะเหรี่ยงที่ต้องติดต่อกับคนพื้นราบ หรือต้องออกมาหางานทำในฐานะแรงงานไร้ฝีมือ หรือการรับบริการในการศึกษาในระดับสูงกว่าการศึกษภาคบังคับ จึงขวนขวายและประสงค์จะได้รับสัญชาติไทย

ข้อที่รัฐบาลและเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองจะต้องตระหนักและนำเข้าสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม คือการลงสัญชาติให้แก่ชาวเขาในอำเภอนี้อย่างจริงจังและจริงใจ เพราะความจริงแล้ว การที่ก่อให้เกิดอุปสรรคในการขอลงสัญชาตินั้น ส่วนหนึ่งมาจากนโยบายความมั่นคง และความไม่เข้าใจในการสื่อสารตามที่ผู้เขียนได้นำเสนอข้างต้น ดังนั้นการแก้ไขปัญหานี้จึงน่าจะกระทำได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วยกับการให้ชาวกะเหรี่ยงค้ำน้ำสาบาน เพื่อให้การตามความเป็นจริง และควรจัดทำบัตรโดยเข้าไปดำเนินการในหมู่บ้าน แทนที่จะให้ชาวบ้านมายื่นขอเอง อันเป็นการให้ความสะดวก และไม่ก่อให้เกิดปัญหาว่าการเรียกสินบนหรือการสวมรอยเรียกค่าบริการจากชาวเขาเพื่อทำบัตร ซึ่งข้อเสนอดังกล่าว คุณสมภพ ลาซโรจน์ ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ในบทวิจารณ์²⁰

นอกจากนี้ คุณสมบัติที่ต้องทบทวนในการขอลงสัญชาติตามข้อ ๖ ของระเบียบสำนักทะเบียนกลาง ว่าด้วยการพิจารณาการลงรายการในสัญชาติไทยในทะเบียนบ้านให้แก่ชาวไทยภูเขา พ.ศ. ๒๕๓๕ นั้น ควรจะต้องยกเลิกและกำหนดหลักเกณฑ์ให้สอดคล้องกับกฎหมายสัญชาติ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มิฉะนั้นจะกลายเป็นว่า คนที่ทะเลาะไม่แจ้งเกิดในทะเบียนบ้าน หรือคนที่ไม่รู้ภาษาไทย หรือไม่สนใจสิทธิที่ตนพึงมีตามกฎหมายไทย จะเป็นคนต่างด้าวและต้องมาขอแปลงสัญชาติเป็นไทย ตามระเบียบ ซึ่งตามกฎหมายมิได้ประสงค์เช่นนั้น

แต่ข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง ที่น่าคิดว่า การที่ชาวกะเหรี่ยงอำเภอท่าสองยางยังมีชีวิตและความเป็นอยู่อย่างดั้งเดิมและยังรักษาประเพณีวัฒนธรรมของตนได้มากกว่าชนเผ่าอื่น เนื่องจากไกลจากถนนมากนัก กลับเป็นผลดีที่ทำให้ยังรักษาและอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรม กฎศีลธรรมในหมู่บ้านและชนเผ่าไว้ได้มาก ซึ่งข้อนี้เองดูเหมือนว่า ชาวกะเหรี่ยงที่เป็นผู้นำและชาวบ้านก็รู้สึกภาคภูมิใจในการอนุรักษ์นี้

ปัญหาเรื่องการคมนาคม และความยากจนเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การให้บริการของรัฐในด้านต่าง ๆ เข้าไม่ถึงหมู่บ้านนี้ และรวมถึงการประสานงานและการปกครองในหมู่บ้าน ก็เกิดปัญหา

²⁰สมภพ ลาซโรจน์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ ๑๘, หน้า ๘

อุปสรรคอีกด้วย แต่สิ่งที่ผู้วิจัยได้พบเห็นและตระหนักเป็นอย่างดีก็คือ แม้การบริหารงานท้องถิ่นตามรูปแบบของคณบดีราบ จะไม่ประสบความสำเร็จในทางปฏิบัติ แต่ความมีวินัย และการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวกะเหรี่ยง ยังคงมีศูนย์กลางของความยึดถือ เชื่อถือของชนเผ่าอยู่ที่จารีตประเพณี การกินผี หมอผีประจำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นมาตรการการควบคุมสังคมที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของเขายู่แล้ว

ดังนั้น สิ่งที่น่าจะต้องทบทวนในปัจจุบันก็คือ แผนแม่บทที่จะเข้าไปพัฒนาชาวเขาของจังหวัดตาก นั้น มุ่งเน้นที่การพัฒนาชาวเขาในจังหวัด ๔ ด้าน นั้นสอดคล้องกับการพัฒนาสภาพการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ ตลอดจนความต้องการของชาวกะเหรี่ยงในอำเภอท่าสองยางเพียงใด ภาพสะท้อนจากข้อมูลที่ได้จากตัวชาวเขาเอง คงจะเห็นได้ชัดว่า ความจำเป็นของชาวเขาที่จะมีสัญชาติไทย เป็นผลของความทุกข์ที่เกิดจากอุปสรรคของเขาคือจะประกอบอาชีพหรือได้รับการศึกษาตามหลักสูตร ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้น ส่วนหนึ่งเป็นเรื่องที่เจ้าหน้าที่มีส่วนในการก่อให้เกิดปัญหาทางปฏิบัติด้วย เพราะถ้าพิจารณาการดำรงชีวิตของเขาคอยนั้น ไม่ได้แยกแยะว่าจะมีสัญชาติอะไร

ส่วนการพัฒนาทางด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คูเหมือนกับว่าชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงจะสามารถตอบสนองแนวทางในการอนุรักษ์การใช้พื้นที่ทำกิน และการอนุรักษ์ต้นน้ำ หรือป่าชุมชนได้ดีกว่าชาวเขาเผ่าอื่น เพราะมีจารีตประเพณีและแนวทางการประกอบกิจกรรมที่มีลักษณะอนุรักษ์อยู่แล้ว²¹

การพัฒนาทางด้านการปกครองตนเองและการควบคุมพืชเสพติด สำหรับชาวเขานั้น อาจมีปัญหาการดำเนินการ โดยเฉพาะการจัดองค์กรหมู่บ้านเพราะชาวเขาส่วนใหญ่พูดภาษาไทยไม่ได้ ดังนั้นจึงเกิดปัญหาการประสานงานและการพัฒนาหมู่บ้านตามแนวของกรมการปกครอง ส่วนการควบคุมพืชเสพติด และการบำบัดรักษาผู้ติดยา พบว่าในอำเภอนี้มีปัญหาน้อย

บทสรุป

ความไม่รู้กฎหมาย การไม่สนใจต่อสิทธิของคนที่เกี่ยวข้องทะเบียนราษฎร และสภาพความยากจน สภาพการตั้งบ้านเรือนที่ห่างไกลจากถนน หรือการคมนาคม การไม่มีทะเบียนบ้าน การไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน และความไม่รู้และเข้าใจภาษาไทย ก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตของชาวเขาที่มีความจำเป็นต้องติดต่อกับโลกภายนอก หรือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้ เพราะสภาพความเป็นอยู่ของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงยังคงมีสภาพการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมอยู่กับธรรมชาติ และมีชีวิตเป็นไปตามเกณฑ์ของธรรมชาติ และจารีตประเพณี แต่ความเจริญทาง

²¹ จันทบูรณ์ สุทธิ , “กะเหรี่ยง : ชีวิต ประเพณี สิ่งแวดล้อม” ข่าวสาร สถาบันวิจัยชาวเขา ฉบับพิเศษ ครอบคลุม ๓๐ ปี สถาบันวิจัยชาวเขา ๒๐ ตุลาคม ๒๕๓๘, หน้า ๓๓-๓๗

ด้านวัตถุที่รุกล้ำเข้าไป การติดต่อกับคนพื้นราบ และโครงการต่าง ๆ ที่รัฐหรือองค์กรเอกชนนำเข้าไป ในหมู่บ้าน ประกอบกับผลกระทบจากศูนย์อพยพชาวกะเหรี่ยงพม่า ทำให้ชาวกะเหรี่ยงที่อำเภอท่าสองยาง ต้องปรับตัวให้สอดคล้องและดำรงอยู่ในสภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปและประสบกับปัญหาที่ทำนายหลายประการ ส่วนหนึ่งที่พบคือการได้รับการลงสัญชาติไทยซึ่งรัฐควรจะดำเนินการอย่างรีบด่วนและจริงจังทั้งในระดับชาติ ระดับจังหวัด และท้องถิ่น ในปัญหานี้ การให้การศึกษาอย่างทั่วถึงและครูที่เข้าใจและทุ่มเทต่อการแสวงหาความรู้ที่เหมาะสมกับการพัฒนาของชาวเขาเอง พร้อมกับการรักษาเอกลักษณ์ และความเป็นชนเผ่าที่ยังคงดำรงไว้ซึ่งจารีตประเพณี เท่าที่จะทำได้ตามสิทธิที่เขาได้รับการประกันในกฎหมายรัฐธรรมนูญและสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน แต่สิ่งที่สำคัญและควรต้องเป็นแนวทางในการรับทราบปัญหาของชาวกะเหรี่ยง คือการให้เขามีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและแนวทางแก้ไขที่เป็นไปได้สำหรับเขาในโครงการต่าง ๆ ซึ่งส่วนหนึ่งคือการให้ชาวเขามีส่วนในการเสนอปัญหาในกรรมการชาวเขาอำเภอ

สาเหตุใหญ่อันก่อให้เกิดปัญหาที่ตามมานี้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการไม่รู้ถึงสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายของตนในการเป็นพลเมืองไทย และการอยู่ในเมืองไทย ดังนั้น การที่จะเผยแพร่ข่าวสารถึงความรู้ทางกฎหมาย การได้รับการประกันสิทธิ ในฐานะพลเมืองไทย และการเป็นคนกลุ่มน้อยตามกฎหมายนั้นตามหอกระจาบข่าวหรือ วิทยุ โทรทัศน์ ในภาษากะเหรี่ยงนั้น น่าจะเป็นสิ่งหนึ่งที่ทางรัฐบาลไทยควรต้องพิจารณานำเสนอเพื่อให้เขาได้ตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ดังกล่าว ในขณะที่เดียวกันรัฐบาลไทยก็ไม่ควรละเลยการเข้าใจถึงขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีของเขาที่จะต้องได้รับการอนุรักษ์และรักษาไว้เพื่อการดำรงอยู่ของชุมชนชาวกะเหรี่ยงอย่างสมบูรณ์

และที่สำคัญที่สุดคือ ความเข้าใจในธรรมชาติของชาวเขา และความรู้สึกว่าชาวเขาเป็นพลเมืองไทยนั้น ควรได้รับการนำเสนอต่อสาธารณชนและต่อจิตสำนึกของเจ้าหน้าที่ ในอีกมุมหนึ่งที่แตกต่างจากที่ประชาชนได้รับในสื่อมวลชน มิฉะนั้นแล้ว ภาพพจน์ของชาวเขาก็จะได้รับการมองในด้านลบและปัญหาการได้รับสัญชาติอาจกลายเป็นเงื่อนไขของการปรับปรุงพฤติกรรมของชาวไทยภูเขาต่อไปดังเช่นในอดีต

บรรณานุกรม

กฤตยา อาชวนิจกุล และพรสุข เกิดสว่าง. สถานะของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย รายงานวิจัยเสนอในการสัมมนาระดับชาติ ชุติโครงการวิจัย เรื่อง “ทางเลือกและนโยบาย การนำเข้าแรงงานข้ามชาติของประเทศไทย : การศึกษาข้อเท็จจริงจากกลุ่มผลประโยชน์ ข้อสำรวจทางกฎหมาย และการวิเคราะห์ระบบการจัดการของรัฐ วันที่ ๒๖-๒๘ พฤษภาคม ๒๕๔๐ ณ โรงแรมสยามซิตี้ จัดโดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนการวิจัย, ๒๕๔๐.

กองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย. มติ ค.ร.ม. ๒๕๑๕ ๒๕๒๕ ๒๕๓๒ เกี่ยวกับการดำเนินงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา เอกสารอัดสำเนา , ๔๐ หน้า

จันทบูรณ์ สุทธิ. “กะเหรี่ยง : ชีวิต จารีตประเพณี สิ่งแวดล้อม” ข่าวสาร สถาบันวิจัยชาวเขา ฉบับ พิเศษ ครอบคลุม ๓๐ ปี สถาบันวิจัยชาวเขา ๒๐ ตุลาคม ๒๕๓๘, หน้า ๓๐-๖๑.

สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. คู่มือปฏิบัติงานทะเบียน ราษฎร กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, ๒๕๓๖.

สำนักงานจังหวัดตาก . แผนแม่บทเพื่อพัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อม และการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง จังหวัดตาก พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๔๔, เอกสารโรเนียว, ๒๕๓๕.

ศูนย์นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. รายงานสรุปการสัมมนาเพื่อสำรวจ ปัญหาและข้อเท็จจริงในการทำวิจัย เรื่อง “ข้อเท็จจริงและปัญหาของชนกลุ่มน้อยใน ประเทศไทย” ณ โรงเรียนท่าสองยางวิทยาคม วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๓๕ และที่ห้อง ประชุมเย็นศิระ อำเภอแม่สอด วันที่ ๓ เมษายน ๒๕๓๕ และที่ห้องประชุมสำนักงาน จังหวัดตาก วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๓๕ จัดโดยศูนย์นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อเสนอต่อสำนักงานสนับสนุนกองทุนสนับสนุนการวิจัย, เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๓๕.

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ. รายงานการวิจัยเพื่อประเมินผลงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดตามโครงการพัฒนาพื้นที่สูง ด้วยการสนับสนุนของสถาบันวิจัยสังคม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานประมาณ สำนักนายกรัฐมนตรี ประจำปีงบประมาณ ๒๕๓๗ , รายงานวิจัยฉบับที่ ๑๓๔, เอกสารอัดสำเนา , แก้ไขเพิ่มเติม ๒๕๔๐.

สมภพ ลาขโรจน์. บทวิจารณ์ สภาพความเป็นอยู่และปัญหาของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก, เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๔๑ , ๑๒ หน้า

บทวิจารณ์
สภาพความเป็นอยู่ และปัญหาของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง
อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

โดย สมภพ ลาขโรจน์

นับว่าเป็นนิมิตที่ดี ที่ได้มีหน่วยงานทางฝ่ายกฎหมาย ได้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนช่วยเหลือประชาชนในชนบทด้านการศึกษาวิจัย และประโยชน์ของรายงานการวิจัยครั้งนี้จะเป็นผลดีมีคุณค่าเป็นอย่างมาก ไม่เฉพาะชุมชนกะเหรี่ยงเท่านั้น แต่จะรวมไปถึงเผ่าอื่นๆ ที่อยู่อาศัยตามชายแดนไทย ตั้งแต่เหนือสุดคือ จังหวัดเชียงราย แล้วลงไปจนถึงใต้สุดที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นเขตชายแดนกันชนระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน Buffer Zone ยิ่งไปกว่านั้นยังจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวางแผนโครงการเพื่อชุมชน โดยทั้งของรัฐและเอกชน หรือ NGO เหนือสิ่งอื่นใด ฝ่ายปกครอง ฝ่ายความมั่นคง ซึ่งรวมทั้งฝ่ายกองทัพก็จะได้ประโยชน์จากรายงานการวิจัยครั้งนี้ด้วย

ผู้วิจารณ์ใคร่ขอขอบคุณต่อหลายหน่วยงานที่มีส่วนเข้ามาช่วยเหลือและปฏิบัติงานครั้งนี้ คือ สำนักงานช่วยเหลือทางกฎหมาย จากศูนย์นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีรองศาสตราจารย์ณรงค์ ใจหาญ เป็นหัวหน้าคณะและผู้ประสานงาน

ชุมชนกะเหรี่ยงก็หวังเป็นอย่างยิ่งว่า “สิ่งที่พวกเขาต้องการและปรารถนานั้น” คงจะบรรลุความสำเร็จ ความสมหวัง และความเป็นจริงเสียที เพราะได้รอคอยมานานกว่า 2 ทศวรรษก็ว่าได้

อนึ่ง ในเขตท้องที่ดังกล่าวนี้ ผู้วิจารณ์ได้เคยเข้าไปปฏิบัติงานการสำรวจไปบ้างแล้ว บางหมู่บ้าน เมื่อปี พ.ศ. 2520 หรือ 20 ปีที่แล้ว คือ First Site Survey สำหรับการพัฒนาสงเคราะห์ชาวเขาเป็นเขตพื้นที่

ก่อนที่จะดำเนินการวิจารณ์ ผู้วิจารณ์จึงใคร่ขออนุญาตนำเสนอรายงานนี้ออกเป็น 2 ตอน คือ

1. สภาพความเป็นอยู่ทั่วไปของชุมชนและสังคมของกะเหรี่ยง
2. บทวิจารณ์อันเกี่ยวกับสภาพปัญหา

เหตุผลก็คือ ตอนแรกนั้นเพื่อให้เห็นสภาพชุมชนในด้านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา และลักษณะการตั้งถิ่นฐาน ตลอดจนอุปนิสัย และพฤติกรรมทางสังคม เพื่อประโยชน์และการวิเคราะห์ถึงสภาพการณ์ต่างๆ หลายด้านได้ง่ายยิ่งขึ้น

สำหรับในส่วนที่สอง ผู้วิจารณ์จะหยิบยกปัญหาต่างๆ ตามที่ได้ข้อมูลมาจากรายงาน พร้อมกับจะอธิบายถึงสาเหตุของปัญหาและข้อเสนอความเห็น โดยเรียงลำดับความสำคัญและการเปรียบเทียบกันบ้างจากหมู่บ้านอื่นๆ หากเป็นเรื่องหรือกรณีตัวอย่างที่คล้ายกัน

หมู่บ้านและการตั้งถิ่นฐาน หมู่บ้านหรือชุมชนกะเหรี่ยงทั้งในพื้นที่ราบและบนที่สูง ถือว่าเป็นหมู่บ้านถาวรอยู่มาเนิ่นนานนับเป็นร้อยๆ ปี หมู่บ้านจะมีหลังคาเรือนตั้งแต่ 5 - 10 หลังคา ก็มี และ 50 - 70 หลังคา ก็มี (แต่โดยเฉลี่ยประมาณ 30 หลังคาเรือน) หมู่บ้านที่กล่าวมานั้นบ้างก็เป็นบ้านหลัก บ้างก็เป็นบ้านบริวาร ซึ่งเกิดจากการแตกแยกออกจากกันเมื่อครั้งอดีต แต่ละหมู่บ้านจะมีอาณาเขตแน่นอน และแต่ละหมู่บ้านจะมีผู้นำ (ยกเว้นบ้านบริวาร) ซึ่งได้แก่ กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน พร้อมกับมีผู้นำทางศาสนา โดยแบ่งหน้าที่รับผิดชอบที่ต่างกัน คือ ผู้ใหญ่บ้านจะมีหน้าที่ดูแลชุมชน การประสานงานกับทางราชการหรืออำเภอ และงานการปกครองตามนโยบายของรัฐบาล ในขณะที่ผู้นำทางศาสนาจะมีหน้าที่ดูแลทางด้านศีลธรรม วัฒนธรรม จารีต ประเพณี และการประกอบพิธีทางศาสนาของชุมชน

หมู่บ้านกะเหรี่ยงจะประกอบไปด้วยกลุ่มต่างๆ ซึ่งนับว่ามีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ ดังนั้นจึงควรให้ความสำคัญและจะมองข้ามเสียมิได้ ทั้งนี้เพื่อจะได้อาศัยกลุ่มและอิทธิพลของกลุ่มไปใช้ให้เป็นประโยชน์และถูกทิศทางการต่อชุมชน เพื่อการพัฒนาและความร่วมมือจากประชาชนในหมู่บ้านนั่นเอง กลุ่มต่างๆ มีดังนี้

กลุ่มอาวโศชาย จะประกอบด้วยผู้อาวโศชายที่คนทั่วไปในหมู่บ้านให้ความเคารพนับถือ และโดยมากจะเป็นผู้ที่แต่งงานแล้วมากกว่าชายโสด โดยอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มานาน กลุ่มนี้จะให้คำปรึกษาหารือในเรื่องต่างๆ เช่น การทะเลาะวิวาท คัดสินคดีความ และการปรับไหม เป็นต้น

กลุ่มเครือญาติ หรือ กลุ่มเชื้อสายฝ่ายมารดา Matrilineal Group ซึ่งมีหญิงอาวโศเป็นหัวหน้าสาย ในหมู่บ้านหนึ่งๆ จะมีหลายกลุ่มหลายสายก็ได้ แต่ละกลุ่มสายจะประกอบด้วยสมาชิกของลูก-หลานของฝ่ายมารดา ซึ่งถ้ากลุ่มใดใหญ่หรือมีสมาชิกมากกว่ากลุ่มที่น้อยกว่า ก็จะมีกำลังที่จะต่อรองในเรื่องต่างๆ ของหมู่บ้านได้มากกว่ากลุ่มเล็ก เช่น ในเรื่องของการได้มาของสิทธิประโยชน์ต่อกลุ่ม การใช้และครอบครองสิทธิในที่ดิน และอีกหลายกรณีหลายเรื่อง ฯลฯ

กลุ่มสตรีแม่บ้าน และกลุ่มหนุ่ม-สาวก็มีบทบาทและหน้าที่ต่อชุมชนเช่นกัน บ่อยครั้งอิทธิพลของกลุ่มแม่บ้านก็มีส่วนช่วยเหลือสังคม และทำให้งานหรือโครงการต่างๆ ประสบความสำเร็จก็มีมาก เช่น การให้ความร่วมมือกับทางราชการ การส่งเสริมกิจกรรมเพื่อชุมชน การฝากเด็กเล็กไว้กับสถานที่เลี้ยงดูเด็กเล็ก เมื่อบิดา-มารดาออกไปทำงานในไร่นอกหมู่บ้าน

และบางครั้งก็ชี้แนะและการตัดสินใจให้กับสามีได้ (แต่อยู่เฉพาะภายในบ้าน) ส่วนนอกบ้านนั้น สามีจะเป็นผู้นำโดยภรรยาจะเป็นผู้ตาม

หลังคาเรือน บ้านหรือหลังคาเรือน จะมีบิดา-มารดาและบุตรที่เรียกว่า “ครัวเรือนเดี่ยว” คือ เฉพาะสามี-ภรรยา และบุตร Nuclear Family เป็นสังคมผัวเดียวเมียเดียว ไม่กระทำผิดนอกใจซึ่งกันและกัน ไม่ส่อสอนผิดลูกเมียผู้อื่น คำว่า ครัวเรือน จึงหมายถึงสมาชิกในครัวเรือนหนึ่ง ซึ่งมีแรงงานทางเศรษฐกิจที่จำกัด ที่ประกอบด้วย พ่อ-แม่ และลูกๆ ดังนั้นการที่จะทำการเกษตรก็ทำได้ ทำกิจกรรมต่างๆ ก็ได้ จึงถือได้ว่า “มีขีดจำกัดในด้านแรงงาน” เช่น ทำไร่ ปลุกข้าวเพียงพอคุ้มกินได้ก็ไม่เกิน 3 - 5 ไร่ ถ้าจะมีการว่าจ้างแรงงานก็ไม่มีทุนหรือเงิน “จึงมีการแลกเปลี่ยนช่วยเหลือแรงงานซึ่งกันและกัน” โดยผลัดกันช่วยเหลือของแรงงานของตน

การเลือกที่อยู่หลังการแต่งงาน ตามความนิยมของสังคมนี้ ชายจะตั้งบ้านเรือนโดยสร้างบ้านเล็กๆ อยู่เพียง 2 คน (คือสามี-ภรรยา) ติดกับบ้านแม่ของฝ่ายหญิง (หรือติดกับบ้านแม่ยาย) ทั้งนี้เพราะฝ่ายหญิงจะได้แรงงานชายเข้ามาช่วยเหลือในด้านเศรษฐกิจ ประการที่สำคัญคือ เพราะเป็นสมาชิกในกลุ่มสายมารดาเดียวกันและอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน การนับสายสกุลจึงนับทางฝ่ายหญิง สำหรับชายหรือสามีหากมีพฤติกรรมต่างๆ เช่น พริตเลียงผิบรรพบุรุษ สามีก็ต้องเดินทางไปร่วมพิธีกับกลุ่มสายมารดาของเขา หากมีความจำเป็นไปไม่ได้ ก็จะมีการฝากชิ้นส่วนของอาหารที่ใช้ในพิธีกรรมมาไว้รับประทาน ถ้ามีคนเจ็บป่วยหนักพิธีกรรมนี้ก็จะมิบ่อยครั้ง และพิธีกรรมการเลี้ยงผีนั้นจะต้องหยุดทำงาน ห้ามเดินทางออกจากหมู่บ้าน โดยใช้เวลาถึง 3 วัน 3 คืน (และห้ามทำงานสำหรับทุกคนในหมู่บ้านอีกด้วย หากมีคนตายเกิดขึ้น ถ้าไปไร่-นา ก็จะต้องไปบอกแล้วจะต้องกลับมาบ้าน)

ข้อขัดแย้งและคดีต่างๆ ในอดีตนั้นหากมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้น จะมีการตัดสินคดีความกันเองระหว่างผู้ถูกตัดสิน (จำเลย) และผู้ตัดสินความ ซึ่งได้แก่ กลุ่มอาวุโส และกำนัน ซึ่งหากไม่พอใจต่อการตัดสินแล้วจะร้องขอความเป็นธรรมหาได้ไม่ ผู้ที่ไม่พอใจบางครั้งก็ไม่ผิดจึงแยกไปสร้างบ้านใหม่ ซึ่งก็อยู่ไม่ไกลจากบ้านหลักหรือบ้านแม่ ระยะห่างไกลกันประมาณ 30 นาที - ชั่วโมงเดินเท่านั้น แต่ปัจจุบันไม่สามารถจะทำได้เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องที่ดินทำกินไม่พอเพียง

เศรษฐกิจ สังคมกะเหรี่ยงเป็นสังคมทางเกษตร ผลิตเพื่อปากท้องเท่านั้น หรือเศรษฐกิจเพื่อยังชีพ “Subsistence Economy” ซึ่งได้แก่ทำนาคำ นาขั้นบันได และปลุกข้าวไร่ (ไร่หมุนเวียน Rotation Swidden) คือ คัด-ฟัน-เผา แล้วพักทิ้งไว้ประมาณ 5 - 6 ปี แล้วจึงกลับมาทำใหม่ นอกนั้นก็ปลุกพืชสวนอื่นๆ เพื่อการบริโภค แต่สิ่งที่ถาวรคือ การปลุกพืชยืนต้น ได้แก่

มะม่วง มะขาม ขนุน กล้วย หมาก และต้นไผ่ ฯลฯ ซึ่งหมายถึง หมู่บ้านกะเหรี่ยงจะเต็มไปด้วยพืชผลไม้ยืนต้นนานาชนิดนั่นเอง

ศาสนาและความเชื่อ กะเหรี่ยงนับถือศาสนาพุทธและพุทธผี อีกทั้งนับถือศาสนาคริสต์ นอกจากนั้นยังถือปฏิบัติต่อกฎข้อห้าม-ข้อนิยม ซึ่งจะต้องปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด ซึ่งแม้แต่เรื่องโชคลาง พวกเขาก็จะให้ความสำคัญไม่น้อยในด้านความเชื่อ

สภาพแวดล้อมและสังคม ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและชนชาตินั้น ก็เป็นที่ประจักษ์และยอมรับจากฝ่ายวิชาการหลายสาขาแล้วว่า “กะเหรี่ยงเป็นผู้อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” อีกทั้งมีทัศนคติที่ดีต่อสภาพแวดล้อม เช่น ต้นไม้ ต้นน้ำลำธารที่มีคุณประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติ ดังคำสั่งสอนจากผู้อาวุโสต่อลูกหลานว่า “ไม่สมควรที่จะไปทำลาย แต่ควรที่จะปกป้องดูแลเพื่อวันข้างหน้าจะไม่ขาดแคลนน้ำ” ดังตัวอย่าง เมื่อบิดา-มารดาได้นำสายสะดือเด็กที่คลอดใหม่ไปกระบอกไม้ไผ่แขวนไว้หรือฝังไว้กับต้นไม้ใหญ่ เพราะเชื่อว่าบุตรของตนจะเจริญเติบโตใหญ่ขึ้น มีอายุยาวนานเช่นเดียวกับต้นไม้นี้ หากลูกเจ็บป่วย บิดา-มารดาก็จะมาทำพิธีที่ต้นไม้ใหญ่นี้เพื่อขอความคุ้มครอง และให้ดูแลรักษาลูกของตนให้หายและปลอดภัย จากผีสาถนางไม้ประจำต้นไม้

การเพาะปลูกข้าวที่ไร่ข้าวก็เช่นเดียวกัน หากมีต้นไม้ใหญ่ก็จะตัด-ริดเพียงกิ่งก้านและจะคงไว้ซึ่งลำต้น เพราะเชื่อว่า ต้นไม้จะมีโอกาสฟื้นคืนได้อีกกับการแตกแขนงทั้งกิ่งและใบ

ข้อคิดเห็นและคำพังเพยต่อชีวิตในสังคมนี้ ยังได้กล่าวและรวมถึงการอยู่อย่างสันโดษพอกินพอใช้และความพอดี กะเหรี่ยงมักจะกล่าวสอนกันมาก็คือ “ถ้าพวกเราข้าวพอกินและมีทั้งพริกและเกลือ ก็เพียงพอแล้ว” ผู้วิจารณ์จึงไม่แปลกที่ได้ยินได้ฟังกันเป็นธรรมดาที่มีการทักทายกันเมื่อพบกันไม่ว่าที่ไหนด้วยคำว่า “ไปไหนมา” แล้วตามด้วยคำว่า “กินข้าวแล้วยัง” นี่คือวัฒนธรรมอย่างหนึ่งในเรื่องเกี่ยวกับการเป็นห่วงในเรื่องของปากท้อง

พฤติกรรมอีกอย่างหนึ่ง คือ พ่อ-แม่จะไม่ทุบตีอีกทั้งคำว่าบุตรของตนเพราะอาจทำให้ “ขวัญ” ของเด็กเสียใจ ตกใจ และเจ็บป่วยหรือตายได้ “ขวัญ” ก็อาจจะหนีออกไปจากเด็ก ๆ บ่อยๆ จึงมีพิธีกรรมเพื่อเรียกขวัญกลับมาสู่ร่างของเด็กหากเด็กไม่สบาย

เช่นเดียวกับบุตรจะไม่กล่าวเท็จหรือโกหกต่อพ่อ-แม่ของตนเพราะถือว่าเป็น “บาป” บุตรจะต้องเชื่อฟังพ่อ-แม่ และนับถือผู้อาวุโสกว่า และมีมารยาทที่ดีซึ่งกันและกัน

ถึงแม้ว่าคนกะเหรี่ยงจะมีความอายต่อคนแปลกหน้า แต่ก็ชอบที่จะคุยและพูดจาด้วย เช่น ชอบคุยเรื่องคลกโปกซา ถ้าชอบใจก็หัวเราะดัง ถ้าเสียใจก็ร้องไห้ แต่ถ้าไม่พอใจก็จะเก็บไว้ในส่วนลึกในใจโดยไม่กล้าที่จะระบายออกมาได้แค่จะเก็บกด และจะไม่บอกใครอีกด้วย

ความเข้าใจภาษาไทย เนื่องจากสังคมกะเหรี่ยงอยู่อย่างสันโดษและ โคดเดี่ยว อีกทั้งห่างไกลแสนลำบากในเรื่องของการเดินทาง และพวกเขาเองก็ไม่นิยมออกมาสู่โลกภายนอกเหมือนชนเผ่าอื่นๆ ทั้งนี้ก็เพราะมีปัญหาอุปสรรคในเรื่องของภาษาไทย โดยเฉพาะหญิงแม่บ้านจะพูดไม่ได้เลย ส่วนชายก็จะพูดและเข้าใจภาษาไทยได้บ้าง (รายงานของผู้วิจารณ์เมื่อปี 2520 ก็ได้รายงานไว้แล้วถึงเรื่องของการอุปสรรคการทำงานในชุมชนกะเหรี่ยง คือ “ภาษาไทย” จึงต้องหาทางแก้ไขและช่วยเหลือ โดยเฉพาะในด้านการศึกษาและโรงเรียน)

อย่างไรก็ตาม “ภาษาไทย” ในความหมายของกะเหรี่ยงก็ทำให้พวกเขายุ่งยากและลำบากต่อการเรียนและพูด เพราะมีทั้งภาษาไทยภาคกลาง และภาษาไทยคำเมืองหรือภาษาท้องถิ่น และปัญหาอุปสรรคอีกอย่างหนึ่งคือ การพูดไม่ชัดของคำที่ลงท้ายด้วยตัวสะกด เช่น ชื่อสมภพ ก็เรียกเป็น “สมโพ๊ะ” หรือ สมบัติ ก็เป็น “สมบะ” เป็นต้น

การพูดภาษาไทยนั้น นอกจากจะมีปัญหาอยู่แล้ว และถึงแม้จะพยายามพูดภาษาไทยที่ดี ยังได้สร้างความตลกขบขัน และอายต่อการพูดภาษาไทยอีกด้วย จึงทำให้ต้องหยุดชะงักต่อการพูดภาษาไทย

อนึ่ง ในการตอบสัมภาษณ์ข้อสอบถามต่างๆ ถ้าหากในขณะที่ถามมีหลายๆ คนอยู่ด้วย ผู้ถูกสัมภาษณ์จะไม่ตอบคำถามเอง แต่บุคคลอื่นจะตอบแทนผู้ถูกสัมภาษณ์ นี่เป็นลักษณะทางสังคมที่จะต้องยอมรับ เพราะไม่ใช่ไม่ให้ความร่วมมือ แต่เป็นเพราะความอายของผู้ตอบสัมภาษณ์

ตอนที่สอง

ปัญหาของชุมชนกะเหรี่ยง

อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

จากรายงานการศึกษาของคณะทำงานถึงสภาพปัญหาของชุมชนกะเหรี่ยง ซึ่งมี 6 หมู่บ้าน ผู้วิจารณ์จึงขอเรียงตามลำดับความสำคัญดังต่อไปนี้คือ

1. การมีบัตรประชาชน และการลงสัญชาติไทย
2. ด้านการศึกษา และ โรงเรียน
3. การมีสิทธิในที่ดินทำกิน รวมถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
4. การรับบริการจากรัฐ ในด้านอนามัยและสาธารณสุข
5. ความมั่นคงของชาติ และความสำนึกของความเป็นคนไทย

1. การมีบัตรประชาชน ซึ่งรวมทั้งการลงสัญชาติหรือให้สัญชาติไทย อีกทั้งการลงทะเบียนบ้าน ผู้วิจารณ์เห็นด้วยว่าเป็นปัญหาใหญ่ของชุมชนกะเหรี่ยง ซึ่งมีมานานกว่า 20 ปีแล้ว แต่ก็ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ ทั้งนี้ด้วยเหตุและผลหลายๆ ประการที่ทั้งคนของรัฐและฝ่ายประชาชน ต่างก็ชี้แจงและต่างก็อ้างกันไป แต่ผลก็คือ ประชาชนเป็นฝ่ายเสียประโยชน์ เสียสิทธิต่างๆ ที่ควรจะได้รับ ฯลฯ ผู้วิจารณ์จึงไม่ขอก้าวและตำหนิผู้ใด แต่ที่แน่ๆ ก็คือ ชุมชนนี้ควรที่จะมีทั้งบัตรประชาชนและการได้ลงสัญชาติไทยมานานแล้ว ด้วยเหตุและผลพร้อมข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.1 เขตชายแดนหรือแนวกันชนนั้นมีความสำคัญยิ่ง เพราะมีปัญหามากมาย เช่น คนอพยพ สินค้าเถื่อน โรคระบาด การค้าของเถื่อน อาวุธสงคราม และยาเสพติด ฯลฯ

1.2 การเรียกร้องขอมีบัตรประชาชนนั้น เพื่อที่จะได้มีสิทธิเสรีเท่าเทียมกับคนไทย อีกทั้งความภูมิใจของการเป็นพลเมืองไทย ประการที่สำคัญคือ ต้องการแยกแยะให้รู้ว่าใครคือกะเหรี่ยงจากไทย และใครคือกะเหรี่ยงจากพม่า (จากนอก) (ผู้วิจารณ์ได้เคยสอบถามกับคนกะเหรี่ยงเมื่อ 20 ปีที่แล้วว่า “จะรวมกับกะเหรี่ยงจากพม่าหรือไม่? หรือจะอยู่ร่วมด้วยหรือไม่?” คำตอบเหมือนๆ กัน “เราเป็นกะเหรี่ยงฝั่งไทย เกิดที่นี่และจะตายที่นี่” ส่วนกะเหรี่ยงทางฝั่งพม่านั้นเกิดที่พม่า และจะต้องตายที่พม่าเช่นกัน จึงต่างฝ่ายต่างอยู่ และจะมีบ้างก็เรื่องการไปมาหาสู่กันเป็นธรรมดาของการเยี่ยมเยียน) ดังนั้นจะรวมกันได้อย่างไร? และถ้าเรามีบัตรประชาชนนั้นก็หมายถึง “เราเป็นคนไทย เชื้อสายกะเหรี่ยง” และกะเหรี่ยงจากฝั่งพม่าก็เป็น “คนพม่า เชื้อสายกะเหรี่ยง”

1.3 การขอบัตรประชาชน ผู้วิจารณ์เห็นว่า ควรที่จะแต่งตั้งกรรมการเพิ่มเติม จากที่มีอยู่แล้วเพื่อตรวจสอบคุณสมบัติและประวัติบุคคล คือนอกจากจะมีครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หมอตำแย แล้วก็จริง ควรตั้งกลุ่มผู้อาวุโสและกลุ่มแม่บ้านสตรี เพราะผู้อาวุโสเหล่านี้ก็เกิดที่นี่ และเป็นบุคคลที่ทุกคนเคารพนับถือ

1.4 ควรที่จะทบทวนและแก้ไข พรบ. ว่าด้วยการพิจารณาลงสัญชาติไทยฉบับที่ 2 ลงวันที่ 23 ธันวาคม 2539 เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านในกรณีที่ไม่สามารถพูดและฟังภาษาไทย (แต่ข้อกำหนดได้ระบุว่าผู้ที่จะได้บัตรนั้นจะต้องพูดและฟังภาษาไทยได้) ซึ่งไม่เป็นธรรมต่อประชาชน อันเนื่องมาจากชุมชนนี้ไม่มีประสบการณ์การใช้ภาษาไทย อีกทั้งไม่เคยออกไปสู่โลกภายนอก จึงขอฝากคณะกรรมการในเรื่องการแก้ไขกฎข้อนี้ของ พรบ. ฉบับนี้เพื่อประโยชน์และสิทธิของประชาชน

1.5 เพื่อให้สะดวกและรวดเร็วกว่าที่เคยทำมาในครั้งอดีต ควรจัดหน่วยทำบัตรอย่างเร่งด่วนในหมู่บ้านจะดีกว่าที่ต้องให้ประชาชนเดินทางมาที่หน่วยงานของทางอำเภอ หรืออาจตั้งหน่วยทำงานเป็นกรณีพิเศษในบางหมู่บ้านก็ได้ เพราะจะประหยัดทั้งการเดินทาง เสีย

เวลาทำกิน และประหยัดเงินค่าใช้จ่ายของชาวบ้านได้อีกด้วย (เช่น ถ้าทำบัตรในหมู่บ้าน ชาวบ้านก็จะมีอาหารรับประทาน โดยได้จากบ้านเพื่อน ญาติๆ เป็นต้น ไม่ต้องซื้อหาเหมือนกับที่ต้องเดินทางไปท่าอำเภอ หรืออาจจะต้องนอนค้างคืนก็ไม่มีปัญหาเช่นกัน)

1.6 เพื่อป้องกันการทุจริตมิชอบตามที่ได้เกิดขึ้นในอดีตนั้น เช่น การเรียกร้องค่าหัวค่าทำบัตร หรือการสวมรอยจากบุคคลภายนอก (กะเหรี่ยงนอก) ฝ่ายกลุ่มอาวุโสทั้ง 2 กลุ่มก็สามารถดูแลป้องกันได้ พร้อมกับควรมีบทลงโทษให้หนักหรือเพิ่มโทษขึ้น คือ ทั้งปรับทั้งจำคุก

1.7 ผู้วิจารณ์ใคร่ขอเสนอที่เพิ่มเติมอีกวิธีการหนึ่งที่กะเหรี่ยงเชื่อถือมาก และเกรงกลัวหากไม่กระทำตามอย่างที่พูด คือ “ค้ำน้ำสาบาน” ตามความเชื่อและที่ปฏิบัติกันในสังคมกะเหรี่ยง โดยให้ทุกคนในหมู่บ้านค้ำน้ำสาบาน (จะต้องมีพิธีเพื่อการนี้โดยเฉพาะ) กล่าวว่า “เราเป็นคนท้องถิ่นนี้ เกิดที่นี่ หากเป็นการกล่าวเท็จก็ขอให้ผีสาปทั้งหลายทำโทษหรือฟ้าผ่าตายทั้งครอบครัว”

1.8 ปัญหาหนักและความหนักใจของปัญหาชายแดนในท้องถิ่นนี้ คือ “การสู้รบระหว่างกะเหรี่ยง” ทั้งจากพม่าและฝั่งไทยซึ่งคู่สับสน (แต่แท้ที่จริงก็คือ เป็นเรื่องของการเมืองและผลประโยชน์เสียมากกว่า) ผลกระทบก็คือ การอพยพของกะเหรี่ยงจากพม่ามาอยู่ในศูนย์อพยพฝั่งไทย แล้วการดูแล การป้องกันคนออกจากศูนย์ก็จะเพิ่มเป็นทวีคูณ แต่ถ้ามีบัตรประชาชนก็จะช่วยลดปัญหาลงไปได้

1.9 การใช้งบประมาณเพื่อเร่งรัดโครงการจัดทำบัตรนี้ เห็นสมควรที่จะร้องขอความช่วยเหลือจาก NGO และจากต่างประเทศ เช่น องค์การสหประชาชาติ หรือจากรัฐบาลนานาชาติ เช่น ญี่ปุ่น แคนาดา ฯลฯ เพราะผลประโยชน์ที่จะได้นั้นเป็นของประชาชนโดยส่วนรวม ซึ่งทางรัฐบาลขาดงบอยู่เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจของไทยเป็นที่รู้ๆ กันอยู่ และประเทศต่างๆ ก็ยินดีช่วยเหลือหากเป็นการร้องขอ

2. ปัญหาด้านการศึกษาและโรงเรียน

ผู้วิจารณ์ได้รายงานไว้เมื่อ 20 ปีที่แล้วว่า ปัญหาและอุปสรรคของการทำงานกับชุมชนนี้คือ “ภาษาไทย” ซึ่งจากรายงานของขณะนี้ก็ยังคงมีอยู่เช่นเดียวกับผู้วิจารณ์อีกด้วย (และจะเป็นเช่นนี้อีกหรือเปล่า หรือจะนานเท่าใด)

ปัญหาอยู่ที่ว่า “จะทำอย่างไรที่จะให้ชุมชนนี้พูดและเข้าใจภาษาไทยได้” จึงต้องจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะกิจเพื่อเร่งรัดการสอนภาษาไทยจากหน่วยงานของรัฐ ยิ่งไปกว่านั้นขณะนี้เป็นการเรียกร้องจากชุมชนและเป็นความต้องการที่จะเรียนรู้ภาษาไทย และการจัดตั้งโรงเรียนเพื่อลูกหลานของชุมชนกะเหรี่ยง แต่จากรายงานว่าเป็นที่น่าเสียดายที่ทางฝ่ายรัฐบาลและหน่วย

สภาพความเป็นอยู่ และปัญหาของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง
อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

งานที่รับผิดชอบกลับบอกว่า “ไม่มีงบประมาณการจัดตั้ง” บางครั้งมีโรงเรียนแต่ไม่มีครู หรือมีครูแต่ขาดการสอนบ่อย จนเด็กๆ และผู้ปกครองเบื่อกันแล้ว ผลกระทบก็คือ จนป่านี้นี้แล้ว ความเข้าใจและพูดภาษาไทยได้มีไม่เกินร้อยละ 40 แต่เป็นที่น่าสังเกตซึ่งจากรายงานว่า ที่บ้านป้อยาอู่ ตำบลแม่ต๋านนั้น 80% หรือมากกว่าที่ชาวบ้านพูดภาษาไทยได้ ซึ่งก็เป็นสิ่งที่ดี แต่ไม่ทราบสาเหตุหรือเหตุผลที่ทำให้มีการใช้ภาษาไทย เพราะไม่มีในรายงานและมีโรงเรียนแต่ขาดครูสอน

2.1 ควรจัดหาครู (ถึงแม้จะไม่มีโรงเรียนก็ไม่เป็นปัญหา เพราะชุมชนสามารถช่วยสร้างโรงเรียนเล็กๆ กันเองได้ เนื่องจากเป็นความต้องการของชุมชน) มาทำการสอนเด็ก และสอนเวลาพิเศษแก่ผู้ใหญ่ในเวลา

2.2 ไม่ควรขาดการสอนบ่อยๆ จนทำให้ประชาชนเบื่อและไม่ให้ความร่วมมือ และฝ่ายครูสอนก็ไม่ควรจะพูดว่า “ติดประชุม” เช่นเดียวกับชาวบ้านก็ไม่สมควรที่จะพูดถึงครูสอนว่า “ครูตายไปนานแล้ว” เลยไม่มีการสอน และทางฝ่ายผู้บริหารทางอำเภอก็ไม่ควรที่จะเรียกครูเหล่านี้ไปประชุมบ่อยด้วย เห็นว่าควรส่งเอกสารการประชุมก็พอแล้ว เพื่อทราบนโยบาย

2.3 ควรจัดสรรงบประมาณพิเศษ เพื่อเป็นรางวัลแก่ครูสอนที่สละเวลาเพื่อการนี้ โดยให้ชาวบ้านหรือกลุ่มอาวโซเป็นผู้รายงานการปฏิบัติงานแก่ทางอำเภอ

2.4 ควรให้ความสำคัญเป็นกรณีพิเศษแก่เด็กนักเรียน และจะต้องรักเด็ก ไม่ดูค่างานเด็ก โดยเฉพาะเด็กที่ขาดเรียนบ่อยๆ เพราะมีความจำเป็นทางครอบครัว เช่น เลี้ยงผี พิธีกรรมช่วยทำงานบ้าน ฯลฯ เด็กๆ จะเป็นสื่อกลางเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาวบ้านกับทางโรงเรียน ซึ่งถ้าเด็กรักการเรียนก็หมายถึงประสบความสำเร็จแล้ว และเมื่อเด็กรักโรงเรียน ผู้ปกครองก็จะรักและศรัทธาค่อครูด้วย

ในอดีตนั่นคนกะเหรี่ยงมีทัศนคติเล่านิทานเรื่องเก่าๆ ซึ่งไม่ได้นักต่อโรงเรียน เช่น เล่าว่า “ถ้าใครไปโรงเรียนแล้วจะถูกยักษ์จับกินหมด” จึงควรเล่าถึงทัศนคติที่ดีให้เด็กและผู้ใหญ่ได้ทราบบ้างว่า “ถ้ากะเหรี่ยงได้เรียนหนังสือไทยแล้ว คนกะเหรี่ยงจะมีความรู้และความฉลาดเท่าเทียมกับคนไทย หรืออาจจะฉลาดกว่าก็ได้” นี่ก็เป็นเรื่องที่เล่าขานกันมาในสังคมกะเหรี่ยงที่ผู้วิจารณ์ได้ยินมา

3. การมีสิทธิในที่ดินทำกิน เหตุที่สำคัญคือ ถิ่นที่อยู่ของชุมชนกะเหรี่ยงนั้นมักจะเป็นเขตอนุรักษ์เสียส่วนมาก (ทั้งๆ ที่กะเหรี่ยงอยู่มาก่อนการประกาศเขตเหล่านี้มาเป็นร้อยๆ ปีหรือสองร้อยกว่าปีก็มี) เลยทำให้ไม่มีเอกสารสิทธิต่อที่ดินทำกิน และทั้งๆ ที่กะเหรี่ยงเป็นนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ดีที่สุดเมื่อเทียบกับเผ่าอื่นๆ จนได้รับการประกาศจาก UNESCO

ว่า “ถิ่นที่อยู่ของกะเหรี่ยงนั้น เป็นมรดกทางธรรมชาติของโลก” มาหลายปีแล้ว อยู่ในเขตอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี)

กะเหรี่ยงบอกว่า “เสียดายที่บรรพบุรุษของเราไม่ทำลายป่าไม้” มิฉะนั้นพวกเราก็จะได้รับความช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษจากทางรัฐไปแล้วในเรื่องถิ่นที่อยู่

ผู้วิจารณ์มีความเห็นเช่นเดียวกับมติที่ประชุมของกะเหรี่ยง “ฉันทานุมัติ” โดยเฉพาะเรื่องการให้กรรมสิทธิ์เพื่อการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร สำหรับกะเหรี่ยงในท้องที่อำเภอสังขละบุรี และอยู่ในเขตมรดกทางธรรมชาติของโลก โดยเสนอต่อทางราชการว่า “เราไม่ต้องการกรรมสิทธิ์หรือเอกสารใด แต่เราขอเพียงที่ดินทำกินครบครัน และ โอนกรรมสิทธิ์ให้กับลูกหลานได้” สาเหตุเพราะเกรงว่าในอนาคตลูกหลานจะนำไปขายให้แก่พ่อค้ายาทุนหมด “จึงควรที่จะเป็นของรัฐเท่านั้น”

4. การรับบริการจากรัฐในด้านสาธารณสุข เรื่องของความเจ็บป่วยของชุมชนกะเหรี่ยงก็จะเหมือนกับชุมชนเผ่าอื่นๆ แต่เนื่องจากความเชื่อที่เกี่ยวกับความเจ็บป่วยนั้นจะมีพิธีกรรมต่างๆ มากมาย จะต้องฆ่าสัตว์ เช่น หมู ไก่ และการดื่มเหล้าเพื่อใช้ในพิธีกรรม จึงเป็นการสิ้นเปลืองทั้งเงินเพื่อซื้อสัตว์เหล่านั้นที่มีราคาแพงและหายาก จึงอยากที่จะชะลอและลดพิธีกรรมต่างๆ ลงบ้าง แต่ทั้งนี้จะต้องมียาปัจจุบันเข้ามาช่วยเหลือจากหน่วยงานสาธารณสุขตำบล เพื่อจะได้เป็นที่พึ่งของชุมชน

สำหรับบริการแม่และเด็ก ควรที่จะให้ความช่วยเหลืออย่างจริงจัง รวมทั้งผู้มีครรภ์และเด็กทารกในชุมชนนี้ ทั้งนี้เนื่องจากความเชื่อที่ว่า “เมื่อมีเด็กคลอดใหม่ หากมารดาตาย เชื่อกันว่าเด็กจะต้องตายด้วย เพราะวิญญาณของผู้ตายจะกลับมาเอาลูกไป” จึงไม่ให้ความดูแลเป็นพิเศษ คือ อยู่ก็เลี้ยง ตายก็ฝัง และอาหารเด็กทารกนั้นก็เพียงข้าวสุกบดผสมเกลือเท่านั้น ครั้นจะให้นมมารดาคนอื่นๆ พวกเขาจะรังเกียจ ถึงแม้ว่าจะเป็นญาติๆ กัน เพราะเกรงกลัวต่อผีของผู้ตายอีกด้วย และทั้งๆ ที่ทารกมีอายุเพียงวันเดียว ซึ่งบางครั้งก็จะให้ดื่มนมชั้นหวานก็มีบ่อยครั้ง

เนื่องมาจากเป็นความต้องการของชุมชน รัฐจึงควรสนับสนุนช่วยเหลือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งยาที่จำเป็นสำหรับไข้มาลาเรีย โรคเท้าช้าง และ โรคขาดสารไอโอดีน ฯลฯ

5. ความมั่นคงของชาติ ถึงแม้จะไม่มีในรายงานของคณะผู้ทำงาน แต่ผู้วิจารณ์เห็นว่า เป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอีกกรณีหนึ่ง ซึ่งรวมไปถึงความสำคัญของการเป็นพลเมืองไทย

เนื่องจากเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยติดชายแดน หรือแนวกันชนระหว่างไทย-พม่า และประชากรทั้งสองฝั่งก็เป็นกะเหรี่ยงเช่นเดียวกัน จึงต้องให้ความสำคัญเป็นกรณีพิเศษ เพราะแนวเขตแดนมีความยาวและไกล จากเหนือสุดถึงทางใต้ของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งจะต้องพิจารณาโดยจัดให้มีภารกิจเป็นพิเศษ

5.1 ควรเร่งรัดจัดตั้ง หน่วยอาสาชาวบ้าน เพื่อทำหน้าที่ดูแลด้านความปลอดภัย การป้องกันดินแดน การตัดไม้ทำลายป่า เพราะในอดีตนั้นกะเหรี่ยงมีการจัดตั้งกองสอดแนมให้แก่ กองทัพไทยด้านเขตแดนเจดีย์สามองค์ จังหวัดกาญจนบุรี ตลอดแนวยาวถึงจังหวัดตาก

เหตุการณ์ด้านชายแดนขณะนี้บริเวณด้านจังหวัดตาก อำเภอท่าสองยาง ก็ยังคงมีการสู้รบยิงกันอยู่ระหว่างกลุ่มคริสต์-พุทธ ซึ่งก็ล้วนเป็นปัญหาทางด้านการเมืองทั้งสิ้น แต่ผลกระทบ คือมีการอพยพเข้ามามากมายของชาวกะเหรี่ยงฝั่งพม่า ซึ่งก็สร้างปัญหามากมายให้แก่ฝ่ายปกครองบ้านเมือง หากไม่ดำเนินการจัดโครงการเร่งรัดในเรื่องที่เกี่ยวกับความมั่นคงแล้ว ปัญหา ก็จะเพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น

ผู้วิจารณ์ต้องขอกล่าวเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวกับความสำคัญของความเป็นพลเมืองไทย จากมุมมองของผู้วิจารณ์ที่ได้ปฏิบัติงานการวิจัยสนามกับชุมชนกะเหรี่ยงมาประมาณ 30 ปี จึงมีข้อคิดเห็นได้ดังนี้

5.1.1 กะเหรี่ยงย่อมมีความสำคัญต่อการที่ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในแผ่นดินไทย มีความสงบสุขและสันติสุขมากกว่ากะเหรี่ยงที่อยู่ในฝั่งพม่า ซึ่งเกือบจะร้อยปีก็ยังคงสู้รบกันอยู่

5.1.2 มีความซื่อสัตย์และความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ไทยมานับ ตั้งแต่รัชกาลที่ 4, 5 และตราบนทุกวันนี้ เช่น กะเหรี่ยงในทุ่งใหญ่นเรศวร หากมีพิธีกรรมตาม ประเพณี ชาวบ้านจะอัญเชิญพระบรมฉายาลักษณ์ของพระพุทธเจ้าหลวง (หรือ ร. 5) มาตั้งไว้ใน ลานพิธีเพื่อเคารพบูชาและเป็นสิริมงคลต่อชาวกะเหรี่ยง

นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันที่ศึกษาวิจัยกับชุมชนกะเหรี่ยงที่อำเภอฮอด (ขณะนี้ เป็น อำเภอคอยเต่า) จังหวัดเชียงใหม่ ได้เขียนไว้ในรายงานของเขาโดยได้ยืมชาวกะเหรี่ยงพูดคุยกันเองระหว่างคนกะเหรี่ยงด้วยกันว่า “พระเจ้าแผ่นดินไทยก็เป็นพระเจ้าแผ่นดินของชาวกะเหรี่ยง ด้วย” เมื่อขณะที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จเยี่ยมพสกนิกรที่อำเภอฮอดเมื่อ 23 ปีที่แล้ว (เขียน โดย MR. JAMES W. HAMILTON, 1976)

นอกจากรับใช้ประเทศชาติแล้ว ซึ่งได้แก่ การเป็นทหาร ตำรวจ และตำรวจตระเวน ชายแดน ก็ยังมีรับราชการด้านพลเรือนอีก เช่น ในอดีตก็เป็นนายอำเภอ และหน้าที่การงานที่นับว่าชาวกะเหรี่ยงมีความภูมิใจก็คือ เป็นอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือ สส. ของจังหวัด แม่ฮ่องสอนก็มีมาแล้ว

เหล่านี้คือ “บทบาทและหน้าที่ของการเป็นพลเมืองไทย” แต่สำหรับกฎหมายต่างๆ นั้นชาวกะเหรี่ยงยังขาดความรู้หรือไม่รู้อีกมาก จึงควรให้ความรู้ในด้านกฎหมายเบื้องต้นแก่ชุมชนนี้ด้วย

สรุป

จากสภาพปัญหาของชุมชนกะเหรี่ยงที่ผู้วิจารณ์ได้กล่าวมาแล้วนั้น เป็นปัญหาของชุมชนเอง และการตัดสินใจเห็นพ้องต้องกัน คือ ความต้องการอย่างเร่งด่วน Needs ที่ทางราชการก็ดี หรือจากทางองค์กรเอกชนก็ดี ควรที่จะสนับสนุนสนองตอบ ซึ่งทั้งนี้ฝ่ายปกครองมิได้จัดและจัดทำให้ หรือบอกว่าควรจะทำอะไรก่อนหลังต่อชุมชนนี้

เป็นการยากมากที่โครงการต่างๆ สำหรับชุมชนกับหมู่บ้านจะประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ก็เพราะความไม่รู้เรื่องและการไม่ให้ความร่วมมืออีกทั้งการไม่มีส่วนร่วม แต่บัดนี้ชุมชนได้แสดงออกถึงความจำเป็นเร่งด่วนว่า “ถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องมีบัตรประชาชนและการศึกษาสำหรับชุมชนกะเหรี่ยง” ในอดีตนั้นไม่ต้องพูดถึงอีก

ผู้วิจารณ์ก็มีความเห็นพ้องต้องกันว่า “เป็นโอกาสทอง” ของฝ่ายปกครองแล้วที่จะต้องสนับสนุนชุมชน โดยที่ชาวบ้านพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือและร่วมมือกับทางราชการต่อสิ่งที่เขาต้องการ

คิดว่าการคาดหวังไม่ว่าจะเป็นฝ่ายปกครองก็ดี และทั้งชุมชนก็ดี จะช่วยให้สถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี พอใจ และบรรลุเป้าหมายของทั้งสองฝ่าย เพราะโครงการต่างๆ นั้นต้องให้ชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจเอง การได้เข้ามาร่วมกันคิดและกิจกรรมเพื่อชุมชนนั้น ฝ่ายชุมชนจะต้องมองเห็นว่าเป็นปัญหา

อย่างไรก็ตาม 20 ปีที่ชาวบ้านรอคอย คงจะไม่ยากเกินไปที่จะเป็นจริงตามที่ชาวบ้านได้คาดหวังไว้ ข้อมูลตัวเลขต่างๆ (ซึ่งมีอยู่พร้อมแล้ว อีกทั้งการสำรวจก็ทำไปแล้วหลายๆ ครั้ง) ก็มีครบอย่างสมบูรณ์ แต่ถ้าไม่นำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหรือบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ ทุกอย่างก็เท่ากับ “ศูนย์” นั่นเอง

แต่ถ้าหากชาวกะเหรี่ยงได้มีความสมปรารถนาตามที่ต้องการตามที่คาดหวังก็จะเป็นแนวทางที่จะเป็นการพิสูจน์ต่อชาวกะเหรี่ยง “จะเป็นไปตามความจริงที่หลายๆ ฝ่ายได้คาดหวังไว้หรือไม่?” นั่นก็คือ “ความสำนึกในการเป็นพลเมืองไทย” และจะเหมือนดังเช่นอีกหลายๆ เผ่าพันธุ์ที่ได้เปลี่ยนแปลงสัญชาติมาเป็นคนไทยแล้วในอดีต เช่น มอญ จีน ไทยใหญ่ ฯลฯ ซึ่งบัดนี้ก็คือการผสมกลมกลืนเป็นคนไทยทั้งนั้น

ประวัติของผู้วิจารณ์

นายสมภพ ลาขโรจน์ อดีตเป็นนักวิจัยเผ่ากะเหรี่ยง (โดยเฉพาะกะเหรี่ยงโป) ปฏิบัติงานวิจัยในสนามมานานเกือบ 30 ปี โดยขึ้นอยู่กับสถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

สภาพความเป็นอยู่ และปัญหาของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง
อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

ภายหลังเกษียณราชการก็ยังคงทำงานวิจัยอยู่เป็นเอกเทศ และทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา
งานด้านการวิจัยให้แก่บางหน่วยงานของ NGO

จบการศึกษาระดับปริญญาตรีทางสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยธรรม
ศาสตร์ เมื่อปี 2508 แล้วปฏิบัติงานเป็นนักวิจัยสังคมศาสตร์ แล้วได้รับทุน Colombo ไปศึกษา
ปริญญาโท ทางสาขามานุษยวิทยา จากมหาวิทยาลัย Sydney ประเทศออสเตรเลีย แล้วกลับมา
ปฏิบัติงานสนามการวิจัยเผ่ากะเหรี่ยงจนครบเกษียณอายุ

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ นายฉรรค์ ใจหาญ
- สถานที่ทำงาน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ท่าพระจันทร์ กรุงเทพฯ 10200
โทร. 221-6171-80 ต่อ 2114, โทรสาร 224-9421
- ที่อยู่ 195/15 ซอยเพชรเกษม 78 แขวงบางแคเหนือ
เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ 10160
โทร. 413-0517, 413-2350 มือถือ 01-902-1664
- วุฒิการศึกษา
- นิติศาสตร์บัณฑิต (ธรรมศาสตร์)
 - นิติศาสตรมหาบัณฑิต (กฎหมายอาญา) (ธรรมศาสตร์)
 - เนติบัณฑิตไทย
 - LL.M. in Law, Economy and Society (University of Kent at Canterbury, England)
- ตำแหน่งงานปัจจุบัน
- รองศาสตราจารย์ ระดับ 9
 - ที่ปรึกษาคณะกรรมการบริหารศูนย์นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 - อาจารย์ประจำภาควิชากฎหมายวิธีสบัญญัติ และภาควิชากฎหมายอาญาและอาชญาวิทยา
 - อาจารย์ที่ปรึกษาชุมนุมฟันดาบ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ตำแหน่งงานในอดีต
- หัวหน้าภาควิชากฎหมายวิธีสบัญญัติ
 - หัวหน้าโครงการฝึกอบรมภาษาอังกฤษสำหรับนักกฎหมายธุรกิจ
 - ผู้ช่วยคณบดีคณะนิติศาสตร์

- ประธานฝ่ายเทคนิคกีฬามหาวิทยาลัย ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ผู้อำนวยการศูนย์นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

งานสอน

- ผู้บรรยายวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายอาญาภาคทั่วไป

กฎหมายอาญาภาคความผิด อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา
ปัญหาในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาชั้นปริญญาตรี
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- ผู้บรรยายวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเปรียบเทียบ 2 วิชา
ปัญหาชั้นสูงในกฎหมายอาญา 2 วิชาบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัย
อาญา และวิชานิติศึกษาทางสังคม ประวัติศาสตร์ และปรัชญา
ชั้นปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- ผู้บรรยายพิเศษ วิชากฎหมายอาญา แก่ข้าราชการตำรวจชั้น
สัญญาบัตร หลักสูตร กอศ., กอต. ของโรงเรียนนายร้อยตำรวจ
สามพราน จ.นครปฐม

- ผู้บรรยายพิเศษ วิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
วิชาสัมมนากฎหมายอาญา ระดับปริญญาตรี คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยพายัพ จ.เชียงใหม่

- ผู้บรรยายพิเศษ วิชากฎหมายอาญา 1 กฎหมายอาญา 2 และกฎหมาย
อาญา 3 ระดับปริญญาตรี คณะนิติศาสตร์ วิทยาลัยเทคโนโลยี
ราชธานี จ.อุบลราชธานี

- ผู้บรรยายพิเศษ วิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม ระดับปริญญาโท
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ศาลายา จ.นครปฐม

งานทางวิชาการ

หนังสือ

1. คำอธิบาย ประมวลกฎหมายอาญา ภาคหนึ่ง ว่าด้วยโทษและวิธีการ
เพื่อปลดปล่อย กรุงเทพฯ : มิตรนราการพิมพ์, 2534 , 114 หน้า
2. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 3
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ : วิญญูชน, 2538, 232 หน้า

บทความ

1. “นิรโทษกรรม” วารสารรพี สิงหาคม 2524, หน้า 41-58
2. “ความผิดหลายบท หลายกระทง” วารสารรพี สิงหาคม 2525,
หน้า 59-74
3. “พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ กับเสรีภาพ
ของประชาชน” วารสารนิติศาสตร์ปีที่ 14 ฉบับที่ 4 ธันวาคม 2527,
หน้า 165-174
4. “ฎีกาวิเคราะห์ : โจทก์ไม่มาศาลในคดีอาญา” วารสารนิติศาสตร์
ปีที่ 15 ฉบับที่ 3, กันยายน 2528, หน้า 156-161
5. “เจตนาฆ่าหรือเจตนาทำร้าย : หลักกฎหมายและคำพิพากษาศาลฎีกา”
วารสารสามพราน มกราคม 2519, หน้า 23-51
6. “สิทธิใหม่ของผู้ต้องหาแน่หรือ” วารสารรพี. สิงหาคม 2531,
หน้า 90-101
7. “ความหมายของสิ่งลามกในกฎหมาย” วารสารนิติศาสตร์ปีที่ 16
ฉบับที่ 2 มิถุนายน 2529, หน้า 125-131
8. “การจับและควบคุมตามกฎหมายอังกฤษและกฎหมายไทย”
วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 20 ฉบับที่ 3 กันยายน 2533, หน้า 90-116
9. “การดำเนินคดีทางกฎหมายกับผู้กระทำผิดตามพระราชบัญญัติ
ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507” วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 21 ฉบับที่ 2
มิถุนายน 2534 , หน้า 185-208

10. “โทษและค่าเสียหายในกรณีหมิ่นประมาท” วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 21 ฉบับที่ 3 กันยายน 2534, หน้า 440-453
11. “การดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน” ความรู้กฎหมาย เพื่อเยาวชน กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2534, หน้า 69-99
12. “กฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ” เอกสารประกอบการบรรยายวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล 2535, 53 หน้า
13. “มาตรการทางกฎหมายในการจัดการและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของเกาะสีชัง” ในวารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 22 ฉบับที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2535, หน้า 270-308
14. “ฎีกาวิเคราะห์: แก้วฟ้องคดีอาญา” วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 24 ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2537 หน้า 162-166
15. “แนวทางปฏิบัติตามกฎหมาย และการดำเนินคดีทางศาล ตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535” เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “บทบาทและแนวทางปฏิบัติของเจ้าพนักงานสาธารณสุข ตาม พ.ร.บ การสาธารณสุข พ.ศ. 2535” จัดโดย ศูนย์บริหารกฎหมายสาธารณสุข กรมอนามัยกระทรวงสาธารณสุข วันที่ 27-28 เมษายน 2537 ณ ห้องประชุมโรงแรมหาดใหญ่ราม่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา, 21 หน้า

งานวิจัย

1. “การบังคับใช้กฎหมายอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และสัตว์ป่าในเขตป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า” ในคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รายงานผลการศึกษาวิจัยโครงการศึกษาวิจัยกฎหมายสิ่งแวดล้อมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ระยะที่ 1 และระยะที่ 2, เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการพลังงาน กรุงเทพฯ:
คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 153-204

2. “กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวกับการจัดการ พัฒนา และอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในเขตและนอกเขตพระที่นั่งจุฑาราชฐานเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี” รายงานวิจัยโครงการแผนการจัดการ พัฒนาและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทั้งในเขตและนอกเขตพระที่นั่งจุฑาราชฐาน เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี, โดยคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล .เสนอต่อ สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, 2534, เอกสารโรเนียว, 37 หน้า
 3. “การใช้การพัฒนาการจัดการ การบริหารและการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ” ในรายงานการศึกษาโครงการศึกษาเพื่อรวบรวมและปรับปรุงกฎหมายน้ำ โดยคณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เสนอต่อ กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, 2536 เอกสารอัดสำเนา, หน้า 1-51
 4. “กฎหมายสิ่งแวดล้อมสำหรับเทศบาล” เสนอต่อโครงการจัดทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง สำนักงานพัฒนาเมือง กรมการปกครอง และ GTZ, 2535, เอกสารอัดสำเนา, 143 หน้า
 5. “กฎหมายสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้บริหารเทศบาล” เสนอต่อโครงการจัดทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง สำนักงานพัฒนาเมือง กรมการปกครอง และ GTZ, 2536, เอกสารอัดสำเนา, 53 หน้า (ซึ่งทางโครงการนำมาจัดพิมพ์ใน หนังสือแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง หัวข้อ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
 6. “สิทธิของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา” เสนอต่อ คณะกรรมการพัฒนากฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (ร่วมกับผู้วิจัยอีก 5 ท่าน) 2539, 363 หน้า
-